

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

12-5
mei
2003

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

Het onderwijs

In de Locquenghienstraat nr.16 bevindt zich de vroegere 'Kindertuin Nr.4' en 'Huishoudschool Nr.1' van de Stad Brussel; nu kinderkribbe en consultatiebureau van 'Kind en Gezin'. Het gebouw in art nouveau of Jugendstil is in 1903-1905 ontworpen door architect F. Symons en werd gebouwd in 1906-1908. De gevel is bovenaan erg mooi versierd met schilder- en beeldhouwwerk naar tekeningen van de Brusselaar Adolphe Crespin. Zo bevindt zich in elk van de rondboogvelden der drie ramen een allegorisch bas-reliëf, dat verwijst naar het onderwijs en de morele deugden. In deze zin staat boven het rechtse raam een kloek met rondscharrelende kuikentjes en op de achtergrond een bijenkorf met rondzoemende bijen.

De bijenkorf symboliseert het bestuur en de ruimte van de kribbe of school en de bijen de peuters of schoolkinderen. Een gelijkaardige symboliek zien we in de kloek als begeleidster en haar kuikentjes als haar peuters of schoolkinderen. De boodschap is dus vrij duidelijk: het instituut is een veilige thuishaven voor de kinderen en er wordt eveneens gezorgd voor een degelijk begeleiding. Daarnaast wordt reeds in de oudheid meermaals van de bijen gezegd, dat zij een perfect-georganiseerde maatschappij hebben ontwikkeld. Zo spreekt men in het Nederlandstalig gebied van een 'Een goede moer in de korf hebben', wanneer men het over een goede huisvrouw heeft en nu is het juist de taak van een huishoudschool de meisjes te leren, hoe men een gezin op zijn best kan organiseren. En tenslotte staan bijen eveneens symbool voor allerlei morele deugden, zoals werklust, ordelijkheid, reinheid, deugdzaamheid, spaarzaamheid, organisatietalent enz. m.a.w. deugden die men de jongeren in de school ook wil bijbrengen.

Paul Adriaensen: Iconografie van de honingbij in de Lage Landen, pag. 155-156 (ISBN 90 6215 622 3).

Van de redactie

Als elk vogeltje zingt zoals het gebekt is en haar ei bij voorkeur in mei legt, is dat een aardig beeld voor dit meinumner. Er hebben zich nl. heel wat auteurs gemeld voor de rubrieken 'Uit de imkersgemeenschap', 'De lezer schrijft' en 'Verenigingsnieuws' om daar op bescheiden, neutrale of op hoge toon te vertellen over wat hen bezighoudt.

We hebben hem gelukkig nog niet, maar hij kan er aankomen, de kleine bijenkastkever. Een hoofdartikel waard dus. En wie we steeds vaker nu ook boven de grote rivieren tegenkomen is de hoornaar. Als je hem/haar voor het eerst ziet, sta je wel even paf van zijn grootte en kleur. Maar het is een schaap in wolfskleren volgens Peter Elshout. Meimaand is zwermmaand, waarin we waar moeten maken dat we bijenhouder zijn, aldus Ko Zoet. Wel eens van zuurstokhoning gehoord? Daarvoor moet je in Venray zijn. En dat de ene toekomstvisie de andere niet is blijkt uit de bijdrage van J.L. Reumkes. Wat de wonderlijke waarnemingen betreft bevinden wij ons nog steeds in de glazen in- en uitloopbuis van de Dick-Vunderink-vitrine. Bestaat er volmaakte honing? Jazeker, en daar zijn brandwondenslachtoffers goed mee af. Nou, lees ze.

Ton Thissen

De kleine bijenkastkever K. Ulmer & M. Kircherr-Rohbeck	131
Praktijk	
Antwoord uit de praktijk	M.J. van Iersel 133
Plant en bij	
Voor de imkertuin	Gerard Schalk 134
Arboretumdagen Ambrosiushoeve	Bert Opsteeg 135
De hoornaar	Peter Elshout 136
Meldpunt KAD	138
Uit de imkersgemeenschap	
Cursief	Rik Oldeven 138
Imkerervaringen in mei	Jacques Sauren 139
Van imker tot imker	Ko Zoet 140
In gesprek met H. Groote	Adrie van Luijk 142
Oudste imkersclub van Nederland viert jubileum	144
Foto van de maand	R. Westra 144
De lezer schrijft	
Zuurstokhoning	Ad van Meurs 145
'Toekomstvisie op de Bijenteelt'	J.L. Reumkes 145
Advertentie Apistan	ing H.L. van Dijk 146
Boekbespreking	
Maya de bij	Ton Thissen 146
Wonderlijke waarnemingen	
Experimenten in een looptunnel	Piet Hooyman 148
Gezondheid	
Brandwonden	Peter Elshout 150
In de klas	
Bijen en kinderen	Mariska Stolk 152
Organisaties	
Bedrijfsraad; bestuivingsregeling	153
ABTB Bij gepraat (16)	153
VBBN: Overheid subsidieert steeds minder	154
Afscheid Gert Wessels	155
HB-vergadering van 6 maart 2003	155
90 Jaar VBBN Oosterhesselen	156
Familieberichten	156
Cursussen	157
Kalender	157
Vraag en aanbod	159

De kleine bijenkastkever, *Aethina tumida*

Kerstin Ulmer & Margit Kircherr-Rohbeck

vertaling: Albert Muller; bewerking: Onno Bakker

De Europese bijen dreigen ten onder te gaan, want een kleine kever uit Zuid-Afrika heeft het 'ver geschopt'. Zo veroorzaakt hij bijvoorbeeld in de USA reeds een aantal jaren een enorme schade en dit heeft al geleid tot een gebrek aan bestuivingsvolken. Momenteel is in Europa nog geen besmetting bekend - dit kan echter binnen korte tijd wel het geval zijn. Ook hommels en wilde bijen lopen mogelijk gevaar en met hen een groot deel van onze inheemse planten en cultuurgewassen, die tijdens het verzamelen van stuifmeel bestoven worden. Een catastrofaal scenario. Daarom is tijdens de zomerbijenkomst van de vereniging Mellifera e.V. in de Fischermühle (Rosenfeld, D) een werkgroep opgericht die begin 2003 de 'Aktie Bijenkastkever' is gestart. Zij heeft als doel de verdere verbreiding van de kever te verhinderen. Dit artikel probeert een samenvatting van de relevante achtergrondinformatie te geven.

De kleine bijenkastkever is in Zuid-Afrika inheems. De lokale bijen (*Apis mellifera capensis* en *Apis mellifera scutellata*) leven in een in de loop van de evolutie ontstaan evenwicht met de kever en gedragen zich ten opzichte van de kever zeer agressief. De bijen proberen een ongecontroleerd lopen over de raten door de kever te verhinderen. Daarom is de kever in Zuid-Afrika alleen voor zwakke volken een ernstige bedreiging. Rond 1996 duikt de kever voor het eerst op in Florida (USA). Vanaf 1998 heeft hij zich, vooral door het reizen met de bijen en door de in de USA wijdverbreide handel in pakketbijen en koninginnen ongeremd kunnen verspreiden.

De Europese honingbij (*Apis mellifera mellifera*), waarmee ook in de USA wordt geïmkerd, bezwijkt onder de druk van de kever met als gevolg dat op sommige plaatsen het aantal volken met de helft verminderd is. In juni 2000 werd hij in Egypte ontdekt, en in september 2002 heeft hij Australië bereikt. De wereldwijde bijenhandel houdt een groot risico in. Via pakketbijen kunnen kevers, maar ook eitjes, makkelijk binnen gebracht worden. Volle bijenpakketten zijn niet te controleren. Worden koninginnen verstuurd dan dreigt het gevaar vanuit het voederdeeg.

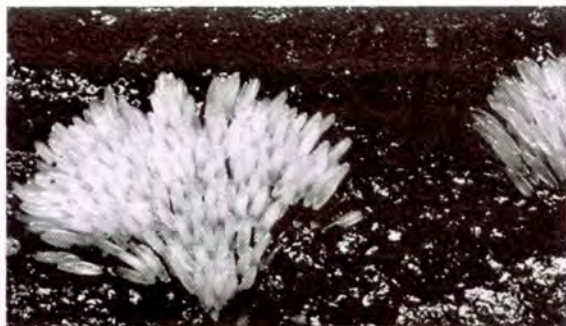

De kleine bijenkastkever op zoek naar prooi.
Foto's: Prof. Dr. Kastberger

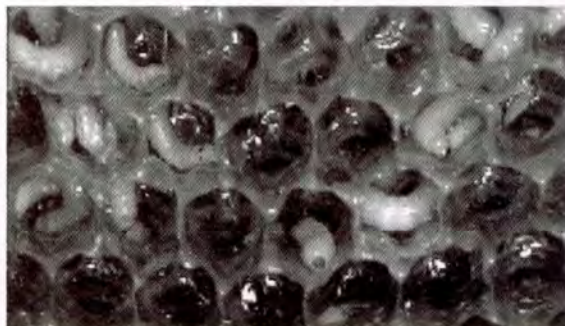
Uiterlijk, ontwikkeling en gedrag

De pas verpopte kever is eerst geelbruin, en verkleurt langzaam tot zwart. Het 6 mm lange en 2,5 mm brede insect wordt ongeveer 6 maanden oud, en leeft graag in spleten en hoeken waar de bij niet kan komen. Hij eet alles wat in de bijenkast voorkomt, voornamelijk honing en stuifmeel. Omdat hij zich ook kan voeden met bloemennectar of zoete, al dan niet bedorven vruchten, is hij niet uitsluitend afhankelijk van de aanwezigheid van bijenvolken.

Drie kevervrouwtjes zijn voldoende om een volk volledig te besmetten. Doordat het werken in de bijen voor grote stress bij de kever zorgt gaat zij in korte tijd 50 tot 60 eitjes te leggen. Het eipakket is ongeveer 6 tot 7 mm breed en goed te zien. Na 3-4 dagen eistadium kruipt de witte larve te voorschijn. Zij wordt 11 mm groot en vreet zich door de was, het broed, het stuifmeel en de honingraten. Door de ontlasting van de keverlarve begint de honing te gisten en wordt voor mens en bij ongenietbaar. Als de besmetting sterk genoeg is wordt de hele kast verstoord en vluchten de onbeschadigde bijen (reinigingszwerm). Na 10 tot 16 dagen lopen de larven in groepen over de vliegplank naar buiten en laten zich op de grond vallen om zich te verpoppen. Vindt de larve geen losse zandige bodem dan kan ze tot 80 meter verder weg lopen om zich dan op een diepte van 5 tot 60 centimeter te verpoppen en/of te overwinteren. Na drie tot vier weken komen bij droog weer de kevers uit. Een week later kunnen reeds weer eitjes gelegd worden. Tijdens het warme seizoen zijn dan vier tot vijf generaties mogelijk. Omdat de kever goed kan vliegen bestaat niet alleen voor bijenstanden in de omgeving besmettingsgevaar maar ook op grote afstand (verspreiding tot 20 km/jaar). Het potentiële verspreidingsgebied waar de kever,

Eipakket (6-7 mm) van 50-60 eitjes.

Larven van de kleine bijenkastkever vreten zich door de raat.

gezien het klimaat, kan overleven is nog niet onderzocht. Vorst wordt doorstaan als pop in de grond of als kever in de wintertros, hoewel zijn gedrag bij kouder weer wel trager is.

132

De invloed op de imkerij en de natuur

Het hoofdprobleem is dat de Europese bij, die bijna over de hele wereld voorkomt, de kever niet als parasiet herkent. Zij kan zich niet op eigen kracht tegen de kever verweren, sterker nog - het is bijna onbegrijpelijk - maar de kever wordt zelfs door de bijen gevoerd. De gevolgen zijn catastrofaal. Volken gaan massaal dood. Mogelijk zijn ook wilde bijen en hommels in gevaar. In een laboratorium werden in totaal 80 kevers verdeeld over vier hommelveolken. Na vijf dagen was het hommelsbroed opgevreten en werden er 3.600 larven geteld. Het is nog niet duidelijk of de kever ook in het wild levende hommels kan besmetten. Dan zou de vermeerdering (net als via vruchten) zich volledig ongecontroleerd kunnen afspelen. Mocht de kever naar Europa komen dan zijn de gevolgen voor de bestuiving in natuur en cultuur niet te overzien. Een inbreuk van historische betekenis is dan te verwachten op het natuurlijk evenwicht.

Bestrijding en voorzorgsmaatregelen

Zoals al gezegd wordt de verspreiding bevorderd door het reizen en de handel in bijen. Effectieve en toepasbare behandelingsmethoden zijn tot nu toe niet bekend. Alle middelen tegen de parasiet (vergassing, roken, verbranden, diepvriezen) zijn ook dodelijk of gevaarlijk voor de bijen. Hier ligt dan ook de oorzaak van het gebrek aan een adequate behandelingsmethode. Bekende chemische (varroa)bestrijdingsmiddelen werken niet of slecht en het gebruik hiervan draagt, net als bij varroa, het risico van resistentie en vervuiling van bijenproducten met zich mee. Een mogelijke biologische bestrijdingsmethode zou de kleine draadworm *Heterorhabditis megidis* (wordt gebruikt in de biologische bestrijding van o.a. de taxuskever en de slawortelboorder) kunnen zijn, waarvan is vastgesteld dat ze de keverlarve vernietigt.

Tot nu kunnen alleen technische middelen worden aanbevolen die zijn gebaseerd op het consequent onderbreken van de ontwikkelingscyclus, te weten 1) het doden van de larven in de aarde, 2) het vangen van de larven onder de vliegplank met behulp van vallen zodat ze niet in de grond komen om te

Doe mee!

Bestel voor uzelf, vrienden en bekenden uit uw vereniging handtekeningenlijsten en ander materiaal zoals informatiefolders, briefkaarten, dias, transparanten, powerpoint-presentaties of een video. Hiermee kunt u zelf een kleine lezing houden over dit thema bij bijvoorbeeld imker- of natuurbeschermingsverenigingen of zorg ervoor dat er artikelen in de krant komen. Probeer mensen die invloed op het beleid kunnen uitoefenen voor deze zaak te winnen. Op de website www.bienenstockkaefer.de kunt u alle mogelijke, regelmatig bijgewerkte, informatie vinden, downloaden en bestellingen plaatsen. Er is ook een Nederlandstalige afdeling (klik op het Nederlandse vlaggetje rechtsboven). Voor actuele informatie maakt u gebruik van de Newsletter. Verder is er 21 juni een studiedag in Kassel (D).

U kunt de actie helpen met giften. Dit kan door uw bijdrage te storten op Giro 09.38.963 t.n.v. A.P.H. Muller onder vermelding van 'Bijenkastkever Actie'

Informatie: Albert Muller, Zeedijk 35, 7397 NS Nijbroek, fax: 0571-29 11 86, E: albert.muller@wxs.nl
Internet: www.bienenstockkaefer.de (E: info@bienenstockkaefer.de).

verpoppen, 3) een verandering van de vlieggaten (klein, beter te verdedigen). Bovendien moet uiterste hygiëne in acht genomen worden. Ook buiten de kast kunnen er namelijk larven in de raten komen, zeker als er in de raten honingresten en stuifmeel aanwezig zijn. Ze zijn dan binnen een week volledig opgevreten. Honingraten dus niet langdurig opslaan maar direct slingeren. Ook de leeggeslingerde honingkamers kunnen besmet zijn. Met het uitwisselen van raten moet men dus zeer voorzichtig zijn. Het gedrag van het volk kan ook belangrijk zijn. Proberen ze zich actief van kever en larven te ontdoen, dan is het natelen van dit volk aan te bevelen.

Wel kevers en larven, geen bijen noch broed.

We moeten reageren, zolang er nog tijd is. Om onze bijen en onze natuur te beschermen tegen de kleine bijenkastkever hebben we dringend een Europees importverbod voor koninginnen en bijenvolken nodig. Canada heeft reeds lang, Engeland sinds kort een invoerverbod. Dit verbod zal alleen door een samenwerking tussen belangengroepen en

beleidsmakers te realiseren zijn. We moeten het probleem zien en duidelijk stelling nemen. Om dit te bereiken werd de Actie Bijenkastkever als onafhankelijk platform in het leven geroepen. Wij hopen dat u zich aansluit.

bijen

ANTWOORD UIT DE PRAKTIJK

M.J. van Iersel

De vraag voor de maand mei was:

Hoe gaat u dit jaar de varroamijt bestrijden?

Alternatieve varroabestrijding

Een jaar of zes geleden heb ik gesloten dat in het natuurproduct honing, dat ik verkoop 0,00 residuen mogen zitten van welk chemisch middel dan ook. De darrenraatmethode 'in combinatie met' leek me een goed alternatief. Dat 'in combinatie met' is er eigenlijk nooit van gekomen. Mierenzuur is sterk etsend, daar zou ik de bijen met hun voelsprietten geen plezier mee doen. Nog twee jaar heb ik wat geprobeerd met etherische oliën, maar daar ben ik ook maar mee opgehouden. Apistan heb ik nooit gebruikt.

Darrenraat

Mijn methode is als volgt: De darrenraat blijft het jaar rond in de volken. Bij de voorjaarsinspectie komt deze meestal vol voer, tegen het broednest te hangen. Geen voer openkrabben (heb ik nooit gedaan). Als de volken goed aan de gang zijn zal de darrenraat spoedig belegd worden. Is het darrenbroed gesloten, dan koppen, leegkloppen en terughangen. Wat tegenvalt is een

darrenraat mooi belegd te krijgen in de afleggers. Als de afleggers (vegers) gemaakt worden, voor de tweede keer hetzelfde ritueel, of anders, indien niet gesloten, wachten tot het zover is. De darrenraat gaat terug naar dezelfde plaats.

Na vijf weken de hoofdvolk controleren op jonge moeren. Mij is opgevallen dat jonge moeren, goed bevrucht, in 90% van de gevallen eerst de darrenraat gaan inzaaien. Dat komt goed uit, want nu kun je veel mijten wegvangen. Hierna komt de darrenraat op het op één na buitenste raam. Meestal wordt het nu niet meer belegd. Volgend voorjaar weer van voren af aan.

Ik verzorg een 20-tal volken, de volken zijn sterk en halen veel honing. Er is hier van maart tot en met september een goede dracht. Onder de 20 volken zitten er elk jaar wel een paar zwakke broeders. Er zitten veel mijten in de volken, ik heb ze weliswaar nooit geteld maar het darrenbroed zit meestal behoorlijk vol. Ik ben mij ervan bewust dat ik op het randje van de afgrond balanceer, maar zo moet het maar, anders houdt het op.

Harry Alting, Swifterbant

Gevlekt longkruid (*Pulmonaria officinalis*)

In deze rubriek wordt om de maand een (vaste) plant voorgesteld die het meer dan waard is om een plekje in de imkerstuinte te krijgen.

Een van de vroegst bloeiende vaste planten is het gevlekt longkruid (*Pulmonaria officinalis*). In maart, als de bijen bij mooi weer al volop actief zijn, opent deze plant, behorende tot de ruwbladigen (Boraginaceae), haar bloemen.

Het longkruid is een lage, bodembedekkende plant met enigszins ruw behaarde bladeren en kleine keltvormige bloemen. De oorspronkelijke soort heeft donkergroene bladeren met wittige vlekken en de bloemkleur is blauwpaars.

De plant wordt tot max. 30 cm hoog. Er zijn vele soorten en rassen longkruid in de handel met gevlekt en ongevlekt blad en met verschillende bloemkleuren. Enkele bekenden zijn *P. rubra*, met ongevlekt blad en rode bloemen, *P. angustifolia* met mooie blauwe bloemen en *P. officinalis* 'Sissinghurst White' met opvallend blad en sneeuwwitte bloemen.

Longkruid bloeit van maart tot in mei.

Herkomst

Het gevlekt longkruid komt in Europa in het wild voor. De natuurlijke groeiplaatsen zijn bossen. In Nederland en België was dat oorspronkelijk slechts heel sporadisch. Tegenwoordig komt de plant meer voor via verwildering uit tuinen. Oostelijk van ons was en is de plant algemener.

Longkruid groeit het best in de halfschaduw, in een vochthoudende bodem.

Vermeerderen

Het vermeerderen van longkruid gaat het beste door de plant te scheuren. In de tuin zaait de plant zich soms wel eens uit maar dit gebeurt zo weinig dat dit geen geschikte manier van vermeerderen is. Het scheuren van de plant kan het beste gebeuren direct na de bloei. De plant wordt eerst teruggeknipt dan opgenomen en gedeeld.

Toepassing

De plant laat zich heel goed combineren met andere voorjaarsbloeiers die ook onder dezelfde omstandigheden gedijen, zoals sleutelbloemen (*Primula*) of kruipend zenegroen (*Ajuga*). Deze planten groeien ook in de natuur vaak in elkaars nabijheid. Longkruid

Pulmonaria rubra (rode bloem)

doet het goed onder bladverliezende bomen en heesters en neemt genoegen met de doorsnee tuingrond mits deze voldoende vocht bevat.

Bijenwaarde

Het fijne van longkruid is dat de plant al heel vroeg in het voorjaar bloeit. Ze wordt dan dankbaar bevolgen door bijen en hommelskoninginnen. De bloemen worden voornamelijk om hun nectar bezocht maar geven ook een beetje stuifmeel. Ook de eerste dagvlinders weten de weg naar het longkruid te vinden.

Bijzonderheden

Zowel de Nederlandse als de Latijnse naam doet al vermoeden dat de plant vroeger in de geneeskunde gebruikt werd. In de signatuurleer, waarbij men de geneeskracht van de plant afleidde aan het uiterlijk, werd verband gelegd tussen de gevlekte bladeren en de longen. De plant werd dan ook gebruikt bij het bestrijden van longziekten. Ook kunnen jonge blaadjes om hun smaak toegevoegd worden aan salades.

Arboretumdagen Ambrosiushoeve

Bert Opsteeg

Op 14 en 15 juni aanstaande worden op de locatie van PPO-Bijen (Plantaardig Praktijk Onderzoek, voorheen Ambrosiushoeve) arboretumdagen gehouden. Deze dagen zijn totaal anders van opzet dan de jaarlijkse Open Dag in september waarbij de imkerij, de fruitteelt en de tuinbouw worden voorgelicht over nieuwe ontwikkelingen betreffende bijenteelt en bestuiving. De Arboretumdagen worden georganiseerd door PPO-Bijen, waarbij de 'Vrienden van Ambrosiushoeve' ondersteunend werk verrichten zoals de catering en het verzorgen van rondleidingen in het arboretum. Bij de oprichting van de vereniging 'Vrienden van Ambrosius-hoeve' in 1975 was het hoofddoel het toenmalige bijenteeltconsulentschap financieel en met praktische hulp te ondersteunen wanneer de eigen middelen tekortschoten. Sinds de nieuwe taakstelling van PPO-Bijen, zoals het onderzoeksstation nu heet, gaat onze belangstelling meer uit naar het arboretum. Het beschikbaar stellen van nieuw plantmateriaal, het organiseren van excursies, de werkdagen op de eerste vrijdag van de maand en promotie van het arboretum zijn daar voorbeelden van. Op initiatief van de 'Vrienden' is het arboretum in 2002 aspirant-lid geworden van de Nederlandse vereniging van botanische tuinen. Voordelen daarvan zijn dat de bekendheid toeneemt en gebruik kan worden gemaakt van de deskundigheid die op de andere botanische tuinen aanwezig is. De toelatingscommissie van de Nederlandse vereniging van botanische tuinen noemde het arboretum Ambrosiushoeve uniek door de grote verzameling van drachtplanten voor bijen en andere insecten. Ook over het onderhoud was men lovend, een pluim op de hoed van Janus Verhoeven! We onderscheiden ons dan ook duidelijk van de andere botanische tuinen en kunnen daarmee ons voordeel doen. Het organiseren van de komende Arboretumdagen is dan ook een middel om meer bekendheid te geven aan dit arboretum. PPO-Bijen heeft ons als 'Vrienden' de mogelijkheid gegeven om deze dagen te organiseren. Het wordt dus geen Open Dag zoals we die in september kennen.

Wat gebeurt er dan wel?

Op dit moment zijn we nog met de invulling van de activiteiten bezig. Dit houdt in dat enkele onderdelen nog niet definitief vastliggen. Het programma ziet er als volgt uit:

Arboretum Ambrosiushoeve is uniek door de grote verzameling van drachtplanten voor bijen en andere insecten. Met dankzij het werk van de vrijwilligers.

135

- rondleidingen in het arboretum door deskundige gidsen
- voorlichtingsstand van de vereniging 'Vrienden van Ambrosiushoeve'
- voorlichtingsstand over de bijenteelt door bijenhoudersvereniging Goirle/Hilvarenbeek
- inleidingen over de relatie bloemen en bestuivende insecten
- films over de bijenhouderij en drachtplanten
- beschermd door een bijenkap kunnen belangstellenden onder leiding van een imker meekijken in een bijenvolk
- voorlichting over drachtplanten en demonstratie van vermeerderingsmethoden
- mogelijk tentoonstelling van kunstwerken
- voor de jeugd hebben we een natuurspad beschikbaar
- ook voor de inwendige mens wordt gezorgd.

Voor u als imker een belangrijke activiteit om te bezoeken. De problemen in de bijenteelt zijn groot. Denk daarbij maar eens aan de varroabestrijding, waarbij we heel anders zullen moeten gaan denken en werken. Middels de nodige public relations proberen wij ook de natuurliefhebber naar Hilvarenbeek te krijgen. Mogelijk kunnen wij een bijdrage leveren in het tot stilstand brengen van de vergrijzing in de imkerij. Het gezegde onbekend maakt onbemind is ook hier zeker van toepassing. Het arboretum is gelegen aan de toegangsweg naar het recreatiepark 'Beekse Bergen'. Het adres is: PPO Sector Bijen (Ambrosiushoeve), Ambrosiusweg 1, 5081 NV Hilvarenbeek. Wij als 'Vrienden' hopen u op 14 of 15 juni a.s. tussen 11.00 en 17.00 uur te mogen begroeten. Voor inlichtingen: Bert Opsteeg, 0411-62 15 47.

De hoornaar, een dodelijke agressieveling of een schaap in wolfskleren?

Peter Elshout

De hoornaar, de grootste sociale wespesoort van Europa met de wetenschappelijke namen *Vespa crabro germana* en *Vespa crabro crabro*, is door haar grootte en kleur voor hen die dit dier niet kennen, angstaanjagend. De kop, het borststuk en het eerste segment van het achterlijf zijn oranjerood gekleurd. Het achterlijf is verder geel met zwarte, dwars op het achterlijf gelegen strepen. M.a.w. de kleuren van zowel de Duitse als de Belgische vlag. Aan u de keus. Omdat de hoornaar ook in de nachtelijke uurtjes jaagt op haar prooidieren, vliegt ze wel eens door het geopende venster een verlichte ruimte binnen en veroorzaakt bij de bewoners de nodige paniek. Deze wesp is echter niet geïnteresseerd in zoete menselijke consumptiewaren, zoals de gewone en de Duitse wesp. Ten gevolge van het aanknagen van jonge takken van bomen en heesters komen floëmsappen vrij. Daar drinken ze van. Deze vorm van energievoorziening treedt vooral op in de zomer als de wespen in onvoldoende mate over zoetstof beschikken. De door hen met (insecten)vlees gevoede larven gaan meer en meer ontbreken en daarmee de zoetstof die die larven als tegenprestatie opbraken. In mei, pas uit hun winterslaap ontwaakt, foerageren de hoornaarkoninginnen op o.a. berberis, cotoneaster, symphoricarpos e.a. voor de energieleverende nectar. Deze uit de kluiten gewassen bedreigde wespesoort komt in ons land hoofdzakelijk voor in de provincies Brabant en Limburg, maar migreert net zoals de veel kleinere Gallische veldwesp (*Polistes dominulus*) met haar bijna slungelige lange poten steeds meer noordwaarts. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door klimatologische veranderingen.

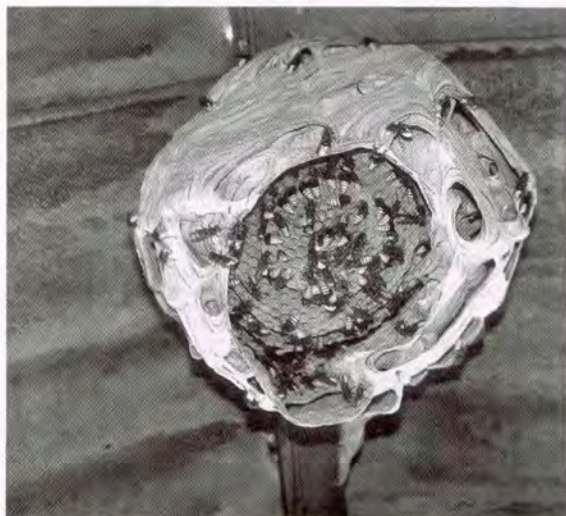
Een woning van perkament

Zoals alle sociale wespesoorten maakt ook de hoornaar haar nest in hoofdzaak van houtzaagsel. Dat daarbij meerdere houtsoorten gebruikt worden is goed te zien aan de kleurwisseling in hun bouwwerk. In tegenstelling tot andere wespen is een hoornaarnest aan de onderzijde geheel open zodat de onderste raten duidelijk te zien zijn. Voor holten, zoals nestkasten, holle bomen, holten in schoorstenen en spouwmuuren en dakspitsen hebben hoornaars een voorkeur. De in het nest geproduceerde afvalstoffen en resten van insecten vallen vanuit het nest direct op ondergrond en kunnen daar een vergaarbak vormen van

stinkend, rottend voedsel voor wormen en keverlarven. Om besmeuring van zich onder het nest bevindende gebruiksvoorwerpen e.a. tegen te gaan, zal net zoals bij een zwaluwnest iets aangebracht moeten worden om deze smeerboel op te vangen.

Door dodelijke spraakverwarring bedreigd

In Vlaanderen, maar ook in de zuidelijke provincies van ons land en het aan Limburg grenzend Duits gebied, heeft de hoornaar in het regionale taalgebruik verscheidene foutieve namen. In publicaties van Vlaamse wetenschappers in dagbladen en zelfs in tijdschriften voor de imkerij, wordt deze wesp horzel genoemd. Horzels zijn niet-bijtende vliegen, die afhankelijk van de soort parasiteren op paarden, runderen of schapen. Zo kunnen de larven van de paardenhorzel, parasiterend in de darmen van een paard of ezel, de oorzaak zijn van onherstelbare schade, zonet de dood van deze dieren. Het veel gehoorde verhaal dat een paard zou bezwijken na zeven horzel-(hoornaar)-steken, is dus een sprookje. Om de kolder nog eens aan te dikken: een volwassene zou na drie en een kind na twee steken sterven. Deze absurditeiten worden via overlevering maar – erger - vooral door ondeskundige, op sensatie beluste imkers in het leven gehouden. Als in een lange zomer bij toeval eens een hoornaar in het noorden van het land wordt geregistreerd, wordt er door een imker verslag gedaan via de op sensatie beluste tv-zender SBS 6. Zo vertelt de door deze

Een hoornaarnest in de nok van een boerenschuur.

zender deskundig genoemde imker, dat het gaat om de grootste wesp op de wereld, behorend tot een uiterst agressieve en dodelijke wespensoort die ook nog eens honingbijenvolken zou aanvallen en leegroven. Op zo'n moment springen de tranen je in de ogen. Is dit een vertegenwoordiger van imkerend Nederland? Ondanks hun grootte (tot wel 35 mm) en zijn opvallende kleuring zijn deze dieren in het geheel niet agressief.

Raamvast, grote haaldrift, zachtaardig en fotogeniek

Ik verleen al 13 jaar hulp bij overlast van bijen, wespen en wat er volgens de leek op lijkt. Een tiental jaren verhuis ik hommels en wespen zoals de hoornaar, wat mij tevens in staat stelde een oude hobby, de fotografie uit te buiten. Van de hoornaar heb ik dan ook vele honderden opnames gemaakt en ben daarmee veel te weten gekomen van deze schitterende dieren. Tijdens het maken van vooral macro-opnames, waarbij ik me letterlijk met de lens in het nest bevond en vaak zonder beschermende kleding werkte, viel mij op hoe weinig geïnteresseerd deze wespen zijn in de onderhen in alle rust werkende fotograaf. Tijdens het fotograferen gingen handelingen als het voeren van hun larven, opruimen van dood broed, verder uitbouwen van hun op een lampenkap lijkende bouwsel en het op jacht gaan gewoon door. Alleen bij het fotograferen van een nest in een nestkast was enige opschudding na het openen van de nestkast waar te nemen. De opening met het daarvoor staande foto-toestel werd met snel afnemende belangstelling geïnspecteerd. Het voeren uit de hand is op zich een bijzondere ervaring. Een in de honing gedoopte vinger wordt na een korte gewenning met veel ijver schoongelikt. Hierbij ervaar je de kracht van deze insecten, de stevige grip van hun pootjes en het bijten van hun sterke kaken. Dit laatste is een natuurlijke reactie. Zij knagen immers normaal aan jonge boomtakken om de energie leverende floëmsappen te kunnen oplikken. Bij deze werkzaamheden ben ik in al die jaren slechts tweemaal gestoken, dit doordat ik per ongeluk even te ruw was in mijn handelen. Wel eens vaker door een wesp gestoken ondervond ik deze steken als de aanraking met een brandnetel. Uit ervaring weet ik dat bovenstaande handelingen bij de Duitse, gewone en middelste wesp nagenoeg onmogelijk zijn.

Vliegen, rupsen, vlinders, andere wespen en soms wel eens een honingbijtje

Zeker 90% van hun prooidieren bestaat uit vliegen. Ook de veel kleinere gewone en Duitse wesp staan

Ook een hoornaar eet uit de hand.

op de menukaart. Zo kan het voorkomen dat een hoornaarkoningin haar nestbouw start in dezelfde holte waarin al een vergevorderd nest van de gewone wesp is gebouwd. In een later stadium zullen de veel grotere hoornaars bij voedselschaarste hun burens als proviand behandelen. Bijna jaarlijks heb ik wel een of meer kleine maar ook grotere nesten van de hoornaar verhuisd naar ... mijn bijenstand. Tijdens de vele uren dat ik daar was om de nodige werkzaamheden aan mijn bijen te doen en daarnaast mijn onderhuurders te bestuderen en te fotograferen, heb ik op mijn stand nooit een hoornaar een bij zien verschalken. Wel heb ik op een andere in het bos gelegen bijenstand eens 20 minuten staan te kijken hoe een hoornaar zonder succes op bijen jaagde. Dat deze wespen wel eens een of meer bijtjes verorberen wil niet zeggen dat ze een gevaar zijn voor onze bijen. Als een bijenvolk door wespen wordt leeggeroofd, zegt dit eerder iets over de wijze waarop men imkert. Of niet soms? Er worden heel wat bijen door mussen en mezen op of onder de vliegplank weggepikt. Geen normaal denkende imker zal daarom deze vogeltjes betitelen als een gevaar voor zijn bijen. Toch wordt in vooral menige Vlaamse imkerkursus de hoornaar afgeschilderd als een gevaar voor de bijenteelt. De Duitstalige imkers wordt daarentegen al vele jaren onderwezen hoe zij ertoe kunnen bijdragen deze zo nuttige insecten te rehabiliteren zonder fantasie en vooroordelen.

Geïnteresseerde lezers raad ik aan het boek 'Schützt die Hornissen' aan te schaffen. Het ISDN-nummer is 3-522-30450-0 en is uitgegeven door Weitbrecht Verlag Stuttgart.

Meldpunt KAD

De stichting Kennis- en Adviescentrum Dierplagen te Doorwerth is het onafhankelijke instituut dat zorgt voor de nationale voorlichting over het voorkomen van (en, indien nodig, de bestrijding van) dierplagen. Dierplagen worden veroorzaakt door dieren die vanwege hun leefwijze schade of hinder veroorzaken en soms zelfs een risico voor de veiligheid of de volksgezondheid vormen. Uitgangspunt is het leveren van een concrete bijdrage aan de terugdringing van chemische bestrijdingsmiddelen. Onze leefomgeving, het milieu, is te kostbaar om daar, als gevolg van onwetendheid, rooibouw op te plegen.

Oproep

138 Het KAD is hoofdzakelijk actief daar waar plaagdieren in en rond gebouwen leven. Het KAD heeft de indruk dat het aantal meldingen van overlast door de hoornaar in bepaalde regio's van ons land toeneemt. Om dit landelijk te verifiëren roept het KAD op om

de vondst van hoornaarnesten te melden via 026-339 75 00 of via info@kad.nl. Monsters sturen ter determinatie kan ook: KAD, Postbus 350, 6700 AJ Wageningen. Gebruik de hoesjes van een fotofilmrolletje.

Rik Oldeven

Een Hollandsch Maandblad

Er gaan stemmen op ons blad BIJEN een ander gezicht te geven: voller en mooier. Dat betekent volgens mij: een groter formaat en een opmaak in kleur. Het maandblad van de Vlaamse Imkerbond zou ons in deze tot voorbeeld kunnen strekken.

Voor mij hoeft het niet. In onze NOVA-samenleving dient zo'n reactie vergezeld te gaan van argumenten. Daartoe staan mij twee wegen open. De gemakkelijkste is het als voorbeeld aangevoerde Vlaams Maandblad te bekritisieren. De minder makkelijke weg is ons blad BIJEN in het huidige formaat en in de tot nu toe gehanteerde opmaak aan te bevelen.

Het heeft niets met heldhaftigheid te maken dat ik voor deze laatste mogelijkheid kies. Veeleer met onze generatielang gehanteerde Hollandse wijsheid: gewoon is al gek genoeg. En gewoon betekent dan: sober, goedkoop, duidelijk, degelijk, effectief. In ieder geval het tegenovergestelde van kapesones. Goed beschouwd is BIJEN het zoveelste product van onze met calvinistische trekken doortrokken Hollandse cultuur.

We beseffen heel goed dat daarop kritiek te leveren valt met als grootste gemene deler de saaiheid. Maar die weten we al eeuwen te pareren met positieve connotaties als herkenbaarheid, vertrouwdheid en stabiliteit. Waarden waarbij wij ons al heel lang welbevinden. Natuurlijk moeten we mee met de moderniteiten van onze tijd. Maar langzaam aan, dan breekt het lijntje niet. En hardlopers zijn doodlopers. Over deze zegswijzen hebben we eeuwen van schade en schande gedaan. Zoiets laat zich niet zomaar door een toevallig snelle tijd wegpoezen.

Als het aan mij ligt mag BIJEN in dit imago nog jaren voortbestaan. Wellicht zijn we zo na verloop van tijd weer in de mode, als die glossy's zich willen onderscheiden door in een handzamer formaat en met minder poespas van kleur en fleur de aandacht van hun lezers te trekken. Zoals een Hollandsch maandblad ook betaamt.

Jubilea en anekdotes

We hebben net onze jaarlijkse feestavond gevierd. Deze keer niet met een Brabantse koffietafel, maar met een warm en koud buffet. Waarom is niet helemaal duidelijk. Of om ons 75-jarig bestaansfeest te vieren, óf om het feit dat drie leden 25 jaar lid waren. Doet er ook niet toe, want drie keer vijftiwintig is ook vijfzeventig. Die drie moesten gehuldigd worden door iemand van het hoofdbestuur. Dat werd dus Jan Beekman die toch toevallig op die avond aanwezig moest zijn. Hij is namelijk ook lid van onze club. Jan is iemand die altijd actief meedoet en heeft nu 24 jaar weet van onze avonturen. In zijn speech bleken de koolzaadreizen een geliefd onderwerp. Een greep hieruit:

Op het bericht: 'Het koolzaad bloeit' wisten de imkers die meegingen dat ze de eerstvolgende zaterdag klaar moesten staan met hun kasten. Een grote vrachtwagen met een chauffeur die doodsbang was voor bijen en twee potige imkers startten om drie uur en volgden een vaste route. De eerste kasten die opgeladen werden waren steevast oude, afgeleefde samenraapsels van drie bakken. In elk bouwsel woonden zeker twee normale volken die uit elk kiertje probeerden te ontsnappen. Dat lukte altijd. Elke kast lekte en bij aankomst in de polder zaten meer bijen buiten de kast dan er in. Gelukkig gaf de eigenaar geen gevolg aan de verwensingen die hem toegeroepen werden! De volgende stopplaatsen waren peulenschilletjes. Net na zonsopgang reden we de polder in. We waren op tijd!

Eerst langs de hoofdimer: babbeltje tussen oude bekenden, onzichtbaar overhandigen van een doos sigaren, staangeld betalen en naar de aangewezen standplaats rijden. Vervolgens twee steigerplanken volgens plan over de brede sloot leggen. Want de bijen moesten óver de sloot staan. Al balancerend over de planken werden de kasten met draagbeugels naar de onderleggers vervoerd. Wanneer je zo 72 kasten had versjouwd en tussen die sprietjes koolzaad had geplaatst, waren je armen een stukje langer geworden en had je trek in iets warmes. De koffie kwam te voorschijn en de broodzakken werden geplunderd. Intussen kreeg Theo, de nestor van de club, de kriebels en kon niet wachten om de vliegplanken los te maken en het ritueel uit te voeren. Dat ritueel bestond in het zorgvuldig uitzoeken van een takje koolzaad met bloemetjes. Hiermee ging hij alle kasten langs en streek er mee langs alle vlieggaten. De bijen moesten weten wat ze moesten zoeken!

Een paar fanatieke imkers gingen na een week al terug om de kasten te 'kwikken' (tillen), om kunstzwermen te maken of om volle raten honing te wisselen tegen lege. En na vier weken stond op een vrijdagavond de vrachtwagen weer gereed. Als je tussentijds niet meer geweest was vond je je kasten niet terug. Het koolzaad was gegroeid! Twee meter hoog! Vol bloemen! Twee emmers honing uit één kast.

De laatste jaren dat we de bijen op het koolzaad konden zetten was het maar niks. Vijftig centimeter hoog en maar schraaltjes bebloemd. Een klein emmertje honing was de vergoeding.

Als de zon onderging werden de kasten gesloten. De bij die nog aan kwam vliegen liet Toon nog binnen. Ook al vlogen er weer tien naar buiten ...

In omgekeerde richting kwamen de loodzware kasten met veel gesteun op de wagen terecht. Waar laten we die planken? 'Laat toch liggen. Morgen vindt een boer ze die dan denkt: 'Hebben die stomme imkers hun planken vergeten'.

Toen er twee nieuwe kasten van Red Cedar verdwenen waren moest er aangifte gedaan worden bij de politie, in Almere dus. Aangeven ging vlot, maar de plaats terugvinden waar de rest stond te wachten... Wat is een zonsopgang in de polder toch mooi! Iemand met een beetje mensenkennis neemt niet zijn beste kasten mee op reis. Sommige kasten hadden wel wat geleden van die vier weken blootstelling aan de weergoden. En dan zo boordevol honing is nou ook niet prettig om te verplaatsen op een hartstikke donker bospad. Als je dan ook nog met je borst de bovenbak verschuift is Leiden in last. De volgende ochtend is het toch goed gekomen.

Of als de kast op een plat dak moest komen. Door het huis, de trap op, langs de slaapkamer, door de badkamer naar buiten. Met vier man werd de kast omhoog gewerkt. Als de vrouw weggedoken onder de dekens niet had liggen bidden was het beslist niet gelukt. Dan was er zeker een stuk uit de muur gestoten.

Oh ja. De drie jubilarissen werden naar voren geroepen en hun werd een zilveren speld opgestoken. Het doet je toch wat die vijftiwintig jaar. Al die herinneringen komen weer boven drijven en wat de een niet weet vult de ander weer aan. Moesten we vaker doen. Volgend jaar is Jan aan de beurt!

(G)oude(n) regels

Het is weer zo ver, meimaand - zwermmaand. Het is de maand waarin we waar moeten maken dat we *bijenhouder* zijn. Ik verbeeld me wel eens een inwendig stemmetje te horen die dat cursiefje prevelt als ik over een probleemvolk gebogen sta. Lekker stressverhogend, maar het hoort er allemaal bij en daar weet u alles van. Ook de afgelopen maanden was tijdens praatavonden binnen de vereniging het zwermgeruis niet van de lucht terwijl er heel wijs werd gesproken over de verschillende manieren waarop het zwermen kon worden voorkomen. Prachtig toch? Je staat er versteld van wat er allemaal wordt bedacht om de bijen van het zwermen af te houden. Maar vrijheid blijheid en ieder zijn of haar gelijk. Het al dan niet zwermen is het jaarlijkse touwtrekken tussen de imker die de boel bij elkaar wil houden en de bijen die de lokroep van de natuur volgen. Het onderdrukken van de zwermdrift is per definitie onnatuurlijk en vaak vechten tegen de bierkaai. De natuur moet zijn loop hebben. Allemaal waar, maar het is slechts weinigen gegeven zijn of haar bijen te laten zwermen in verband met overlast. Vroeger, toen bijen hoofdzakelijk op het platteland werden gehouden als aanvullende bron van inkomsten, was dat anders. Er was ruimte en begrip voor de situatie. Een zwermend bijenvolk was de normaalste zaak van de wereld en voor de imker de thermometer van zijn systeem. Er werd naar gestreefd de volken in het voorjaar zoveel mogelijk op gelijke sterkte te krijgen, waardoor in een kort tijdsbestek het zwermgebeuren zou plaats vinden. Daar werd naar toe gewerkt door tijdens mooi vliegweer en dracht een zwak volk op de plek van een sterk volk te zetten. De volken werden omgezet, waardoor het zwakke volk werd versterkt met de vliegbijen van het sterke volk. Professionele imkers in het buitenland, die altijd gebrek aan tijd hebben, huldigen nog steeds het principe van even sterke volken. Een eventueel verschil wordt overbrugd door het overhangen van broed. Als later een paar volken op een standplaats worden geïnspecteerd dan staan die model voor alle andere volken op die plek. Time is money. Het eventuele verlies van een zwerm weegt niet op tegen de winst aan tijd. Als basis geldt echter dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met zusterkoninginnen van een betrouwbare teler, genetisch gelijk materiaal, waarbij een ongeveer gelijke volksontwikkeling mag worden verwacht. Daar hangt natuurlijk wel een prijskaartje aan. Het zelf ongecontroleerd telen van koninginnen past niet in zo'n schema.

Op weg naar het zwermen

Een van de uitgangspunten om de zwermdrift voorlopig te onderdrukken bestaat uit het geven van voldoende ruimte. Wat is het resultaat? De koningin kan onbelemmerd eitjes afzetten en er is voldoende ruimte om nectar en stuifmeel op te slaan. Nog belangrijker is dat de geurstoffen door de koningin afgescheiden alle bijen in het volk bereiken want die vormen de bindende schakel om alles te houden zoals het is. Op een gegeven moment komt er echter een kink in de kabel, bij het ene volk eerder dan bij het andere. Hoeveel extra ruimte we ook geven, er verschijnen zwermcellen, de ruimtetheorie laat ons in de steek. Iets anders lijkt het roer te hebben overgenomen en fungeert als aanjager van een opkomende zwermimpuls. Laten we eens de geurstof van de koningin centraal stellen. Als bindende factor werkt het, zo lang alle bijen er voldoende van ontvangen. Er komt echter een moment dat de grens van de reikwijdte van de geurstof wordt bereikt. Opnieuw bij het ene volk eerder dan bij het andere. Dat ligt aan de kwaliteit van de koningin. De ene koningin kan een groter broednest opbouwen dan de andere omdat ze meer geurstof produceert waardoor de zwermneiging langere tijd achterwege blijft. Onafwendbaar is het moment dat een aantal bijen te weinig geurstof van de koningin ontvangen. Ze compenseren dit gemis door het aanzetten van koninginnendoppen en op dat moment is de lont in het kruitvat. Toch is dat maar een deel van het verhaal, want een volk groeit al langere tijd naar de zwermneiging toe. Dat kenmerkt zich door een soort stroperigheid die duidelijk is te herkennen tijdens een inspectie. Soms wordt het zichtbaar als honderden bijen samen trossen aan de vliegplank. Ze vormen een baard. In een observatievolk is duidelijk een ketting van bijen te herkennen die roerloos aan elkaar geklit wachten op de dingen die komen. Het zijn de reservoirbijen met gevulde

honingmaag die de voorraadtanks vormen van de zwerm. Over de juiste volgorde van de gebeurtenissen mogen we nog ons hoofd breken, maar ze bestaan allemaal. Geweldig toch dat bijen houden!

Geef volken gelegenheid tot bouwen, een doodzonde als je dat negeert. In het voorjaar wordt er prachtig gebouwd (bekijk zo'n wondertje maar eens tegen het licht). Maak er dus gebruik van. Bovendien is bouwen een uitlaatklep voor de wasproducerende bijen. Maar ook hier herkennen we hetzelfde beeld. Het niet meer willen bouwen heeft een betekenis. Korfimmers hadden en hebben het makkelijk. Als de onderkant van de raten in een korf in de loop van het voorjaar veranderen van spits naar stomp dan is het gedaan met de bouwdrift, het volk heeft de grenzen van haar groei bereikt en een zwerm is aanstaande. Grenzen aan de groei omdat de reikwijdte van de koninginnenstof is bereikt? We weten het niet en constateren het slechts. Peter Linnartz bracht het allemaal treffend onder woorden in BIJEN 11(5): 148 (2002) 'Een groot volk (een goede koningin) zal ondanks ruimte geven en andere ingrepen per se willen zwermen'. Om dat te voorkomen gaan we op de een of andere manier het volk splitsen. We maken een kunstzwerm, geven de bijen het idee dat er is gezwermd, maar zijn daarmee verrassingen uit de wereld? Vergeet het maar.

Zwermperikelen

30 mei. Volk nummer 6 was na een goede ontwikkeling op het fruit meer dan zwermrijp. Kunstzwerm gemaakt in zesramer. Alle gesloten doppen in het oude volk verwijderd.

11 juni. Tuters en kwakers. Ondanks slecht weer doppen gebroken. Twee rijpe koninginnen bij de tuter laten inlopen.

18 juni. De eerste dag fatsoenlijk weer Het volk zwermd! Tijdens scheppen bleken er in de zwerm twee koninginnen aanwezig. In de avond zwerm in het volk teruggestort.

11 juli. Broed in alle stadia. Er werd 10 kg zomerhoning afgenomen en op 8 september 11 kg heidehoning.

Hoe het zwermen te verklaren? Mogelijk is er op 11 juni een dop over het hoofd gezien die pas na de strijd tussen de andere koninginnen is uitgelopen. Bij de eerste de beste mooie dag is het volk toen gaan zwermen. Alleen, een kwaker die zo'n 5 dagen in haar dop blijft zitten en dan ook nog door de werksters gevoerd wordt? Bovendien heb ik op 18 juni geen uitgelopen dop gevonden. Een andere mogelijkheid is dat vanwege de matige temperatuur en het

regenachtige weer de drie koninginnen naast elkaar in het volk hebben overleefd. Wie het weet mag het zeggen, aldus Emile V. van der Spek uit Bunnik-Houten.

Het weer in mei

Over de periode 1971-2000 bedroeg in het midden van het land het aantal uren zonneshijn 204, de hoeveelheid neerslag 62 millimeter en de gemiddelde maximumtemperatuur 17,6°C.

Mei maanden			
Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp °C
1998	N	-	++ (19,9)
1999	+	N	+
2000	N	+	++ (20,0)
2001	++ (279)	-	+
2002	N	N	+

Geraadpleegd

Zwerm perikelen, Spek, Emile V. van der, 'Het Bijennieuws', (54 (332: 007): 07

advertentie

De Immenhof
Alle bijenmaterialen voor de moderne imker

* Aanbieding:

vuren Spaarkast	€ 93,50 per stuk
5 stuks à	€ 84,50 per stuk

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak. Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorhuizen, 0342-472837 / 0653182006 info@immenhof.nl / www.immenhof.nl

Zijn eerste volk kocht hij voor zes gulden

Adrie van Luijk, secretaris VBBN Hoogeveen 'De Heidebloem'

Het is een maandagavond in november. Bert Willigenburg, voorzitter van 'De Heidebloem' in Hoogeveen en ik hebben een afspraak. Groote is dit jaar 75 jaar lid van onze vereniging en dat willen we niet ongemerkt voorbij laten gaan. Het regent als we aanbellen. Binnen gaat het licht aan. De deur gaat open. Daar staat hij, 95 jaar, wel met een stok, maar nog kwiek.

Hij stopte op zijn 60^e met werken. Hij was toen 15 jaar pullenvaarder voor de melkfabriek geweest. Dat wil zeggen, dat hij met een 4-tons bootje, een bok, een vaste route voer om de melkbussen op te halen, die de boeren op steigers langs de kant van het kanaal hadden gezet. Op drukke tijden moest hij wel 96 bussen van de steiger in de bok zetten en bij de fabriek weer van de boot op de wal. En het varen ging niet met een motor, zoals ik dacht. Oh, nee! Bomen! Hij woont nu 26 jaar aan de Kanaalweg in Hoogeveen. Het kanaal voor zijn deur was vroeger veel breder. Hij is daar vaak doorgevaren.

Er waren alleen maar korfvolken

Hij startte met imkeren op zijn 12^e jaar met een korf van Klaas Tiemes ('Die naam mag je wel noemen'). Klaas Tiemes en Folkert de Jonge waren imkers en die wilden hun korven op het Geserveld hebben. Ze vroegen aan Groote of hij ze niet voor hen wilde wegbrengen en ophalen met de boot. Zo kreeg hij regelmatig met bijenvolken te maken. Er waren alleen maar korfvolken. Zijn eerste volk kocht hij voor zes gulden van Klaas Tiemes. Groote wist niet of het volk wel groot genoeg was, want hoe zwaar moest een goed volk zijn. Daarvoor ging hij naar Willem Zwiép, zijn latere schoonvader die een eindje verder woonde en die hem het korfvlechten zou leren. Die bekeek het volk eens en zei, dat hij het maar suiker moest voeren ('le möt 'm mit suuker anlegg'n').

Suiker bestelde je in die tijd bij 'De Heidebloem' tijdens de vergadering in hotel Homan. Bij Warmels aan de Schutstraat kon je het dan afhalen. 'De Heidebloem' vergaderde meestal twee keer per jaar. Hij vertelt nog met plezier over de uitstapjes van de leden met de bus. Je ging dan zo een stel bijenstallen langs. Dat was mooi.

Als voer kregen bijen vaste suiker. Van grote stukken - je kocht ze voor een dubbeltje per kilo - moest je een

Reizen, zoals nu naar de wilg of naar het fruit, nee, dat deden we niet. Er waren langs de sloot en de weg ook veel meer gemengde bloemen.

deel afzagen. Door de korf stak je een stel spijlen naast elkaar. Op het rooster, dat je zo maakte, legde je het stuk suiker. Daaroverheen stak je weer spijlen naast elkaar. En daaroverheen legde je een krant. Op die krant gooide je kokend water. Op die manier konden de bijen dan de opgeloste suiker opnemen. Met die suiker kon je verder niets, want er was blauw spul door gedaan. Groote had omstreeks 1928 zeker zo'n 16 korven. Later ging hij het vervoer steeds meer met paard en wagen doen. Dat ging een stuk mooier.

Reizen deden we in die tijd niet echt

'Slingereren kenden we niet. Honing leverde je aan Marten Vlietstra en Bakker. Laat in september werden de volken doodgezwaveld met een zwavellapje. Vlietstra en Bakker kwamen dan langs met een paard en wagen. De spijlen had je uit de korven getrokken en de raat ging zo in het vat dat op de wagen stond. Daar zat geen broed meer in. Let wel: dit was de opbrengst van een heel seizoen. Een keer had ik een

korf met vier opzetters waarin wel 67 pond honing zat. Reizen deden we in die tijd niet echt. Ja, even kijken met de fiets bij Nieuw-Balinge of de heide goed was en dan daarheen met paard en wagen. Maar reizen, zoals nu naar de wilg of naar het fruit, nee, dat deden we niet. Er waren langs de sloot en de weg ook veel meer gemengde bloemen.

Na de zwavellap gingen we salpeter gebruiken. Dat was beter. Salpeter was een wit goedje, dat we in water moesten oplossen met flink roeren. Dan doopten we er een lap in en lieten die drogen. Een korf waar we de honing uit moesten halen zetten we boven een flink gat in de grond. Op de bodem van het gat legden we zo'n doekje. Daarboven deden we een stuk gaas. Het salpeterlapje staken we in brand en de damp trok dan de korf in. De bijen werden verdoofd en kwamen op het gaas te liggen. Als je ze er dan weer uit haalde kwamen ze weer bij en bleven dus leven. Alleen moest je wel opletten, want als ze bijkwamen waren ze steeklustig. De overgebleven bijen kon je weer verenigen met een ander volk. Een korf die met salpeter behandeld was, was mooi schoon.

Alle soorten honing door elkaar

'De honing toen was lekkerder dan nu. Het was pershoning. Omdat je maar één keer per seizoen oogstte, zaten alle soorten honing door elkaar. Die werd eerst versneden voor de was en daarna geperst door een doek. Echte verschillen zoals lindehoning, klaverhoning, heidehoning had je niet. Er zaten vaak wasdeeltjes door. De meeste honing ging naar de bakkers voor koeken en zo.'

Het is mooi, dat Groote het ook heeft over 'koek'n' als hij praat over verse honing in mooie verse witte raat. Hij houdt niet zo van kunstraat. Hij zet in een raampje een smal strookje en de rest moeten de bijen zelf uitbouwen. 'Het is altijd een mooie hobby geweest'. Zo af en toe probeert Bert het feit dat hij 75 jaar lid is weer naar voren te brengen. Maar Groote vindt het mooi om te praten over zijn hobby. Hij wordt ook heel enthousiast als hij erover praat.

75 Jaar lid. Het lijkt of hij denkt: 'Wat heb ik daarvoor gedaan?' Van het hoofdbestuur hadden ze zo'n week of twee geleden ook nog gebeld. Ze wilden langskomen om te feliciteren. Maar hij had gezegd, dat hij het mooi vond dat ze belden, maar dat het niet hoefde. Hij hoorde immers bij Hoogeveen, bij 'De Heidebloem'.

Een ouderwetse imkerkap

Bert: 'Gebruik je bescherming als je in de bijen werkt?' Groote kan niet alles meer, maar mag graag

nog bij de vliegplank kijken. Hij heeft bijen achter het huis staan. De dekplank licht hij nog, maar een kamer kan hij niet meer tillen. Daar helpt zijn zoon gelukkig bij. Vaak gebruikt hij geen bescherming. 'Ze mogen me overal steken, maar niet bij de ogen', zegt hij. De steken zwellen bij hem niet op. Hij heeft nog een ouderwetse imkerkap. Die is gemaakt van een gebogen dunne tak van een eik. Daar is leer omgewikkeld. Met koperdraad is er een beschermend rooster op gemaakt. Op de plaats waar de pijp door moet zit een oud fietsplaatje ('Kostte ja niks').

Ziekten bij de bijen, Groote heeft er nooit last van gehad. Door het gebruik van salpeter bleven de bijen langer leven. Je kreeg dikkere volken, maar daardoor kregen de ziekten meer kans. Bij de kasten werd dat erger.

De bloemen en de oorkonde zijn overhandigd. De koffiekkan is leeg. Anderhalf uur later stappen we na een mooi gesprek weer op. Buiten is het droog geworden.

advertentie

IMKERSHOP 'HET BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Oudste imkersclub van Nederland viert jubileum

Of de Imkervereniging Zuidlaren (sinds 1893) van de VBBN inderdaad de oudste 'bijenclub' van ons land is, weten we niet zeker. Maar de geruchten gaan. En die laten we ons graag aanleunen, want het klinkt erg goed. Tot het tegendeel wordt aangetoond. Navraag leverde tot nu toe geen zekerheid op, maar wellicht kan een berichtje in BIJEN ons wakker schudden. Desalniettemin gaan we het 110-jarig jubileum feestelijk vieren op zaterdag 31 mei in en om de eigen soosruimte aan de Osbroeken tussen Zuidlaren en De Groeve. Onze collega imkers nodigen we hierbij van harte uit van 10.00 tot 15.00 uur.

We gaan de historie een beetje uitdiepen, oude imkergereedschappen tentoonstellen, een minimarkt organiseren met bijenkorven, drachtplanten, honing uit eigen streek en een verkoping houden van imkermaterialen, alles in en om de bijentuin. Ook de Buckfast- en carnicaverenigingen geven acte de présence.

110 jaar is een leeftijd om U tegen te zeggen. De Imkervereniging Zuidlaren heeft ongeveer 50 leden,

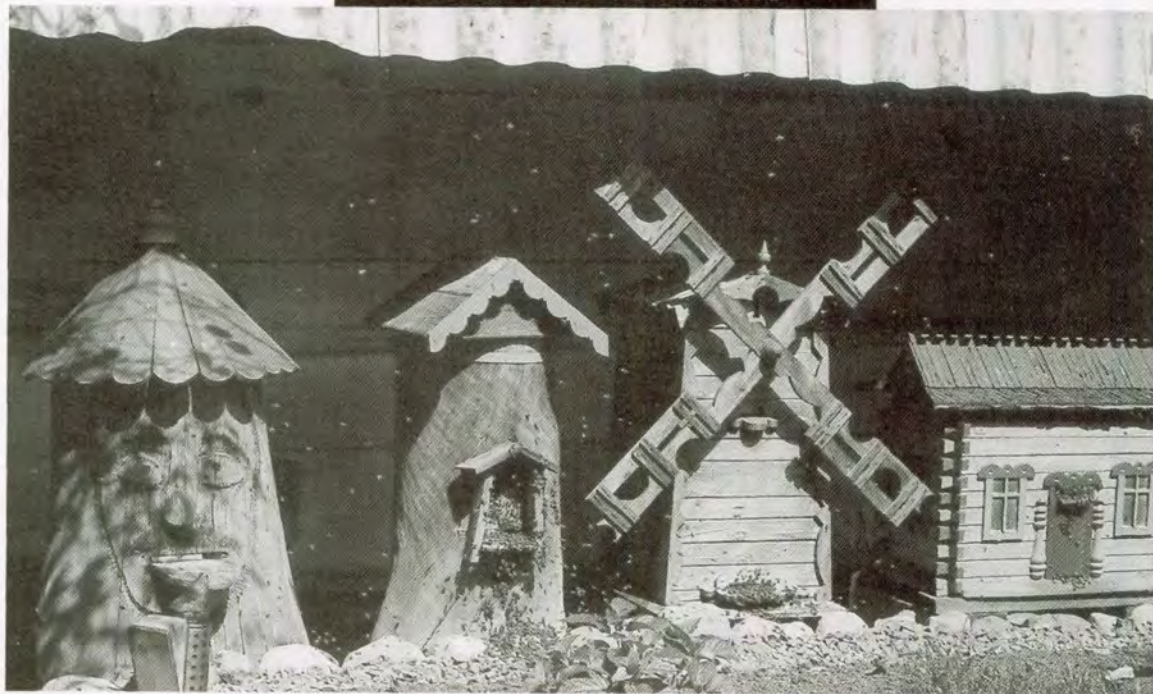
10 gastleden en 60 donateurs. We houden ons actief bezig met de opleiding van jonge imkers, voorlichting aan scholen en andere geïnteresseerde groepen, doen aan ziektenbestrijding en onderhouden contacten met collega-imkerverenigingen in binnen- en buitenland. De jaarlijkse Markt van Melk en Honing op de eerste zaterdag van augustus is een begrip waar vele duizenden bezoekers aan Zuidlaren van genieten. En het betekent voor vele imkers een grote eer om toe te kunnen treden tot het Bijkersgilde, de kwaliteitsbewaker van Drenthe's vloeibaar goud. Dit genootschap vindt zijn wortels in de Imkervereniging van Zuidlaren, maar heeft haar leden in heel Noord-Nederland.

Als je al 110 jaar actief bent op het insectenfront, dan is het haast vanzelfsprekend dat er een eigen ledenkrant is ('Bijpraot') die inmiddels een digitale versie op het internet heeft, www.bijpraot.freeler.nl Hier kan iedere belangstellende op de hoogte blijven van de Imkervereniging Zuidlaren. Maar je kunt ook op 31 mei a.s. naar Zuidlaren komen om het allemaal eens zelf te aanschouwen. Alle imkers zijn van harte welkom.

144

bijen

FOTO VAN DE MAAND

Dhr. R. Westra uit Herpen maakte deze foto in de zomer van 1998 in Polen. De imker is een (levens)kunstenaar, die al zijn creativiteit kwijt kan in zijn kasten.

Zuurstokhoning

Je bent een gelukkig imker wanneer je bijenstekje ligt op wat nog over is van het platteland, waar je met je huis-tuin-en-keukenbijen tweemaal per jaar kunt slingeren. Er is altijd wat te halen. Dicht genoeg ook bij een wooncentrum voor de minder bloeiende periodes: wat fruit, wat paardebloem, linde, bonen, courgette etc.

Als je voor de tweede keer geslingerd hebt, begin je aan het inwinteren te denken. Je maakt na enige tijd de kasten nog eens open om te kijken of er nog wat gehaald is, zodat je daar bij het voeren rekening mee kunt houden.

Stomverbaasd sta je dan, als je ziet dat er uit kast één weér geslingerd kan worden! Dat is toch niet mogelijk! Welke dracht dan? Kast twee open. Insgelijks. Op de plaats van een vergeten kantraam is een behoorlijk stuk raat gebouwd aan de dekplank vol met roze honing!

Dan begint er een belletje te rinkelen. Al eerder heb ik verhalen gehoord over een imker die bij gebrek aan linde in zijn directe omgeving zijn bijen bij ons in de buurt had gezet en wel eens wilde weten waar die roze honing vandaan kwam. Of over een collega-imker die om gezondheidsredenen het wat kalmer aan moest doen. De roze honing kwam hem goed van pas. Die bespaarde hem de moeite van het inwinteren. Hij wist ook waar die zuurstokhoning vandaan kwam.

Op zo'n 3 km afstand van mijn stekje staat een veevoederfabriek die van restanten oud en overgebleven snoepgoed melasse maakt, een veevoeder met een suikergehalte van 60%. Daar kwam ik achter toen ik er een kijkje ging nemen. Het leek erop dat ik was aangeland in een luilekkerland van snoepgoed, kennelijk afgekeurd vanwege de kleur, vorm of smaak. En in rijen kisten, kratten en bakken opgeslagen. Met daarop natuurlijk duizenden bijen die feilloos aanvoelden welke snoepwaar het hoogste suikergehalte bevatte. Geregeld worden deze partijen onder een afdak in een grote ketel gestort waarin het spul telkens met een aantal bijen wordt gekookt tot genoemde melasse, een donkere chocolademelk, want er zit ook drop onder.

Wie schetst mijn verbazing, als men mij vertelt dat een imker met 5 volken zo'n 1.000 kg van dit spul voor een zacht prijsje gekocht heeft. Dat zal wel verdeeld gaan worden onder andere imkers. Ik ben benieuwd hoe deze bijen de winter doorkomen. Ik vrees het ergste.

Al met al: het imkeren zonder echte honing te halen,

begint voor mij op deze manier zijn charme te verliezen. Van de andere kant zou het toch te gek voor woorden zijn je bijen daardoor van de hand te moeten doen. Voor suikergoed zijn er tenslotte betere want vertrouwde adressen.

Ad van Meurs, Venray

Reactie op: 'Toekomstvisie'

in BIJEN 12 (1): 15-16 (2003).

Na het lezen van uw artikel moet ik toch enige kritische noten plaatsen, dan wel enige gedachtekrakels in het juiste daglicht zetten.

Even voorstellen, Johnny Reumkens al enige jaren imker in het zuiden des lands.

Kortstondig lid geweest van een vereniging en deze weer snel verlaten nadat ik me bewust werd van de generatie-incest welke aldaar heerste, en de neerbuigende houding jegens andersdenkenden.

Met andere woorden ik ben een van die mensen die gegronde redenen hebben geen deel te willen zijn van een vereniging die dezelfde hobby koestert.

Misschien dat mijn beeld geen landelijk gegeven is doch enkel regionaal gebonden is; hiervoor mijn welgemeende excuses.

De teloorgang van de imkerij, ja dank je de koekoek, de hobbyimkers waarover u spreekt zijn naar mijn mening zeer commercieel denkend en zien graag alles uitgedrukt in harde munt, geen spoor van het uitgedragen van een hobby, enkel selectief en kortstondig geheugenverlies.

Ik denk daarbij even terug aan mijn begin van de hobby en de op winst beluste reacties die daarbij mijn deel vielen.

Bovendien moet ik constateren, na een diefstal van mijn kasten, dat de heren ook nog andere kwalijke eigenschappen bezitten. In dezelfde januari-uitgave lees ik hiervan een bevestiging.

Over de medewerking die mij daarna geboden werd (ik was geen lid) kan ik ook nog een leuk verhaaltje vertellen.

Uw vrees over het uitsterven van de hobby schetst volgens mij een te negatief beeld; het is een natuurlijk zichzelf regulerend proces, van interesse en desinteresse.

Het imkeren zal zeker blijven voortbestaan misschien niet in de huidige vorm zoals die zich overigens op velerlei gebieden op dit moment aan het manifesteren is, waarbij ik wil opmerken: zijn die ontwikkelingen verkeerd?

En laten we nu wel wezen, ons landje kenmerkt zich toch door het overmatig vergaderen en het belerende

wijsvingertje van betweters. En wat zijn we daar nu eigenlijk mee opgeschoten?

Zoals op vele plaatsen zichtbaar is, worden financiële middelen verkeerd aangewend, zo ook in de imkerij. Vaak heb ik getracht op persoonlijke titel in de agrarische sector instanties aan te spreken m.b.t de braakregeling en ben ik steeds tot de ontdekking gekomen dat er daar een compleet vacuüm heerst; hoezo Bond?

Kijk, daar ligt een fakkel die opgepakt dient te worden in groter perspectief, zeker gezien de teloorgang van de Landbouw en de vele mogelijkheden die daar nog liggen.

Daarbij wil ik de kanttekening plaatsen dat wij imkers eens af moeten van het beeld dat allemaal gratis moet zijn, m.a.w het moet eens afgelopen zijn met die valse zuinigheid. Andere hobby's kosten ook geld.

146

Willen we aanspraak maken op overheidsgelden dan zullen wij een marktaandeel moeten kunnen waarborgen en gelet op de prijzen en de onderlinge verdeeldheid zal dat niet plaatsvinden.

Rest mijns inziens enkel nog regionaal en particulier onafhankelijk initiatief, met als drijfveer de liefde/respect voor de bijen, en dat is inhoudelijk dezelfde conclusie als de uwe, maar dan anders.

Met (bij)vriendelijke groet,

J.L.Reumkens, Schimmert

Advertentie Apistan

In uw nummer van maart 2003 tref ik tot mijn onsteltenis een prijslijst aan van de imkersshop 'Het Bijenhuis' in Wageningen waar op de achterpagina een bladzijde grote advertentie staat waarin in opgewekte commercieel taal de voordelen van het gebruik van Apistan wordt aangeprezen.

Een dikke kop die begint met 'hun toekomst in uw handen!'

En verderop 'alle mijten zijn nu bestreden en uw volken zijn een heel seizoen beschermd'. Het moet de verkoper van dit middel toch wel duidelijk zijn dat er inmiddels tientallen imkers hun bijen hebben verloren ondanks het feit dat zij die consequent met Apistan hebben behandeld!

Ik behoor tot die groep imkers die van al zijn volken nog maar één zwak volkje over heeft en die zo'n trouwe gebruiker van Apistan was! Hier gaat het geld verdienen wel erg ver voor op de belangen van de imker die aangespoord wordt om grof geld te betalen voor een middel waar de meeste mijten al lang resistent tegen zijn! In deze advertentie dient ten minste te worden vermeld dat de kans groot is dat het middel in het geheel niet meer helpt!

Ik acht het plaatsen van een dergelijke advertentie onethisch en kwetsend voor die mensen die hun vertrouwen in dit middel hadden gesteld en daar de dupe van zijn geworden. Tevens vertrouw ik erop dat u er uw medewerking aan zult verlenen misleiding in deze te voorkomen en mijn reactie in BIJEN zult afdrukken.

ing H.L.van Dijk, Ulvenhout

bijen

BOEKBESPREKING

Maya de bij

Ton Thissen

Ze is dan wel nooit helemaal weg geweest – als tv-persoonlijkheidje bijvoorbeeld bleef ze bekend – maar het jeugdboek van Waldemar Bonsels, 'De avonturen van Maja de bij' was in ons land jarenlang niet meer verkrijgbaar. In haar serie Wereldberoemde Verhalen is deze klassieker nu opnieuw door uitgeverij Solo Bilthoven uitgebracht. In de boekhandel kost het 126 pagina's tellende gebonden en geïllustreerde boek €12,50; in het Bijenhuis Wageningen €11,00.

Waldemar Bonsels (1881–1952), auteur van verhalen, romans, toneelstukken, sprookjes en gedichten, schreef 'Die Biene Maja und ihre Abenteuer' in 1912. Het werd vertaald in 28 talen en de schrijver werd er wereldberoemd mee. Ik ben niet nagegaan op welke wijze en in welke mate dit sprookje in 2002 bewerkt is, maar het blijkt alleszins de moeite waard geweest. Daartoe zal zeker bijgedragen hebben dat Bonsels zijn tijd vooruit was waar het zijn visie op jeugd en jeugdliteratuur betrof. Het bijtje Maja althans zou ook zo weggevlogen kunnen zijn uit een van de boeken van bijvoorbeeld Annie M.G. Schmidt.

En op dergelijke verhalen is onze jeugd (met in haar kielzog de ouders) nog lang niet uitgekeken, als dat er al ooit van komt.

Niet braaf; wel beleefd

Als we het in de imkerij van vandaag hebben over niet-brave bijen, willen we daarmee zeggen dat ze onrustig zijn, van het raat lopen en stekering gedrag vertonen. Zo bont maakt onze Maja het niet. Ze is eerder ongehoorzaam, al blijkt ze heel goed te kunnen luisteren. Maar altoos maar was maken en nectar verzamelen kan er bij haar niet in. Ze lijkt daar als enige van haar volk niet voor in de wieg gelegd. Het is ook het eerste waaraan ze van meet af aan niet begint. Geen denken aan. Eigenwijs noemt haar verzorgster en onderwijzeres Cassandra haar dan ook. Een wijsneus is het in elk geval, voorlijk, nieuwsgierig, ondernemend, vol zelfvertrouwen en vrolijk. En aan die eigenschappen kom je in zo'n warme, volle bijenwoning met handenvol werk en veel botte plicht niet toe. Dat heeft ze meteen door. Ze wil eruit en wel zo snel mogelijk om zich te baden in de zon, om de wereld te zien en met name de mens, volgens Cassandra hét wonder der natuur. In plaats van altijd te lijken op de ander en altijd te denken aan het welzijn van allen ('onze Staatsinrichting', zegt Cassandra), wil Maja juist anders zijn dan alle anderen en zelf en op eigen houtje de genoegens van het leven najagen en smaken. En daar gaat ze dan – 'ze voelde plotseling dat de plank waarop ze zat begon weg te zinken' – welvoorzien van alle goede raad die Cassandra haar gaf. Om te beginnen: altijd trots zijn op jezelf en je afkomst en altijd beleefd tegenover anderen. Een beetje Duits is dat misschien wel en een beetje ouderwets wellicht ook. (Holstein, 1912!) Met de hoed in de hand ... weet u wel. Maar in onze dagen van waarden- en normenherstel nog niet zo'n gekke gedachte.

Een min of meer realistisch sprookje

Ik heb er geen idee van in welke mate Holsteiner Bonsels in 1912 op de hoogte was van het laatste nieuws op bijengebied maar hij doet – afgezien van het gegeven een sprookje te schrijven – de huidige waarheid in de imkerij in ieder geval geen gróf geweld aan. Ook niet waar het andere insecten, planten, dieren en de mens betreft. De laatste is overigens wel een schepsel waarover in de insectenwereld zeer uiteenlopend gedacht wordt. De meeste insecten hebben van de mens geen hoge pet op. Ze zijn van een minderwaardige soort, een achterlijk volkje: ze zijn saai, hebben geen taal,

drinken veel, zijn lomp, wat zij tot stand brengen is onpraktisch en ze vinden hun dromen mooier dan hun leven. Maar zoiets denken de insecten ook wel over elkaar. Alleen de bijen kunnen met de mensen – de imkers onder hen dan – overweg. Ze hebben een deal: de mens mag beschikken over een deel van de honing van de bijen in ruil voor het waarborgen van hun welzijn door te zorgen voor rust en veiligheid en bescherming in de winter tegen de kou. En als Maja eens een wens mag doen, wenst ze de mens op zijn mooist te zien. En ja, dan belanden we met haar, het bloemenelfje en de glimkever natuurlijk in een avondlijk preeel waarin een bank met een jongen en een meisje en de glimglim van de maan daarboven ...

Het komt allemaal goed

Ik ga u natuurlijk niet het hele verhaal vertellen, maar het komt allemaal goed met Maja. Het ongehoorzaam wicht schopt het tenslotte tot volksheldin. Dat is ook goed voor uw lezende kinderen en/of kleinkinderen, voor wie dit boek eigenlijk bedoeld is. En op grond waarvan ze wellicht uw hobby gaan voortzetten. En goed ook voor uzelf als u, wat ik hopen mag, nog een beetje de naïeve imker van het begin gebleven bent. Iemand met verwondering over wat zich allemaal binnen en buiten uw kasten afspeelt, omdat u niet altijd alles in de gaten kunt houden en dát er dus bij moet denken, fantaseren. Een van de redenen waarom het bijenhouden voorlopig niet verloren gaat.

Experimenten in een doorzichtige looptunnel

Deze maand vervolgen we het verhaal over de 'rechtshoudende bijen'. In BIJEN 12(2): 54-55 (2003) beschreef Mari van Iersel hoe de bijen in de doorzichtige plastic buis van de observatiekast op de Floriade geordend rechts hielden. In Hayo's reactie hierop waren 'zelforganisatie, geursporen en natuurlijke rangschikking' de sleutelbegrippen. Of is er nog meer aan de hand? Piet Hooijman uit Aalsmeer reageert

Het is leuk om weer eens iets te lezen over Bee-at-Home en wat we daar gezien en geleerd hebben.

148

Het bovengenoemde stukje beschreef het voorval van het rechtshouden van de bijen in de glazen buis. De reactie van Hayo Velthuis over de geursporen bij mieren en ook over 'het uit de weg gaan' van insecten lijken heel logisch en zijn dat misschien ook, maar dan wil ik toch het volgende opmerken.

De Floriade duurde te kort om deze zaken goed uit te proberen. Omdat ook wij dachten aan geursporen hebben we de buis eens 180 graden gedraaid, met als resultaat dat de bijen nog steeds rechts bleven lopen!

Als bijen elkaar 'uit de weg gaan' dan vraag ik mij af waarom ze dan al vroeg in de morgen dezelfde weg nemen als midden op de dag wanneer het druk is. Ik hoop dat de nieuwe opstelling van de Dick Vunderink-vitrine wat meer klaarheid kan brengen omtrent dit leuke en niet onbelangrijke onderwerp.

Piet Hooijman, Aalsmeer

Reactie van Hayo Velthuis

Deze aanvulling van Piet Hooijman laat zien dat er meer aan de hand is dan ik heb verondersteld. Maar het orakel is nog niet uitgeput wat betreft de mogelijke verklaringen. Wat denk je van het volgende:

Reageren op lichtinval

In het bijenpaviljoen op de Floriade, een kubusvormig gebouw met aan één zijde over het hele oppervlak ramen, stond de Dick Vunderink-vitrine zo opgesteld, dat de doorzichtige buis evenwijdig liep aan de raampartij en uitkwam op de blinde zijwand van het gebouwtje. Een Duitse onderzoeker (ik weet niet meer wie) heeft ooit gekeken hoe haalbijen zich gedragen ten opzichte van gericht licht. Hij vond dat, globaal gesproken, uitvliegende bijen door het licht

worden aangetrokken (misschien lopen ze op die manier efficiënt naar de vliegopening), terwijl terugkerende bijen zich juist van het licht af bewogen. Als er dit verschil is in reactie op het licht, zou het dan zo kunnen zijn dat bijen daardoor een voorkeur hebben om aan de ene dan wel aan de andere kant van de buis te lopen? Hoe zouden Piet en zijn collega's die buis hebben gedraaid? Die 180 graden draaiing kan betekenen dat onder boven kwam, de makkelijkste manier van draaien, dan wel dat voor- en achterzijde omgewisseld werden. Voor een mogelijk effect van de richting van de lichtinval maakt het niet uit, voor die van geursporen wel.

Bij sommige mieren hebben geursporen een richting

Veronderstel dat bijen met een geurspoor aangeven hoe je de kast uit moet komen, en hoe er weer in, dan kan zo'n spoor via de Zelforganisatie (zie BIJEN 12(2): 54-55 (2003)) zijn ontstaan en dan verder worden geaccentueerd door het voortdurende gebruik. Als we de buis een halve slag ronddraaien, komt het uitgaande spoor aan de andere kant te liggen, verwisselen we dus links en rechts. Als we de voor- en achterkant van de buis omwisselen, hangt het af van de manier van terugplaatsen. Blijft de bovenkant van de buis boven, dan is weer links en rechts omgewisseld; als de bovenkant nu beneden zit, blijft 'rechtshouden naar buiten' zoals het was.

Aan wat voor geurspoor, als dat het al was, moeten we nu denken? Geursporen worden door de bijen afgezet dankzij een kliertje in een van de eindleden van de poten. Bij elke stap dus een afdruk. Van de chemie van die afscheiding weten we niets, maar de stof blijft lang werkzaam. Een probleem met een eenvoudig geurspoor is, dat er geen richting mee wordt aangegeven.

Aan een rijtje ingedroogde druppeltjes kun je niet zien in welke richting het beestje heeft gelopen. Toch is dat vaak een belangrijk gegeven. Er zijn mieren, die daarvoor een prachtige oplossing hebben. Zij zetten de geurdruppeltjes af met de punt van het achterlijf, en daar zitten twee geurkliertjes in de opeenvolgende segmenten. Ieder merkteken bestaat dus uit twee vlak bij elkaar geplaatste druppeltjes. Laat nou het voorste kliertje een andere stof produceren dan het achterste! De volgorde van de geurstoffen geeft hier dus de richting aan, zoals bij onze

voetstap de hak en de tenen verraden in welke richting we hebben gelopen.

Maar bij de bijen?

Terug naar de bijen zitten we nu met een nieuw probleem: de veronderstelde geursporen, op druk belopen paden, moeten informatie bevatten die het mogelijk maakt de weg naar buiten te onderscheiden van de weg naar binnen. Kan het zijn dat de looprichting afgelezen kan worden aan de plaatsing van de verschillende poten? Waar zet een bij de voorpoot, de middenpoot en de achterpoot neer? Drie gelijkruikende afdrukken, maar misschien toch, via hun onderlinge plaatsing, verradend wat de looprichting was? En dan, als er zoveel bijen over dat pad lopen, wat blijft er dan van over, verondersteld dat het er al was? Kortom, de veronderstelling dat rechts houden in de buis van de Dick Vunderink-vitrine op geursporen berust, lijkt ver gezocht.

Onderzoek

Dus dan toch maar toegeschreven aan het feit, dat de reactie van bijen op licht afhangt van de vraag of ze naar buiten willen of naar binnen?

Uitgaande bijen gaan naar het licht toe, terugkerende bijen van het licht af? Maar de bijen hielden rechts, en dat is nu net andersom, voor de uitgaande bijen zitten de ramen van het paviljoen aan de linkerkant! Of zou het zo zijn, dat de uitgaande bijen met hun rug naar het licht gekeerd zijn en binnenkomende met hun rug van het licht af?

Wie een observatiekast maakt, met een doorzichtige verbinding naar de buitenwereld, kan nu de hele zomer bezig zijn. Maak gebruik van de verschillende kamers in uw woning, om de richting van de lichtinval te variëren, registreer aan welke zijde de bijen lopen, wissel de buis om voor een schone om te zien of hetzelfde patroon gaat ontstaan. We zien de verslagen graag tegemoet!

Heeft u iets wonderlijks meegemaakt bij de bijen? Laat andere imkers ervan meegenieten! De redactie nodigt u uit om uw waarneming op te sturen per brief, diskette of E-mail aan schoots7@zonnet.nl of redactie@vbbn.nl Hayo Velthuis kan er een aanvullende of toelichtende reactie op geven.

advertenties

ZATERDAG 21 JUNI 2003

van 10.00 tot 17.00 uur wederom

OPEN DAG

bij imkersbedrijf De Werkbij te Rhenen

MET O.A.:

OBSERVATIE-BIJENKAST

LEUKE AANBIEDINGEN

BIJENSTAL, O.A. MET SPIEGELKORF

KORFVLECHTEN

HONING-SLINGEREN EN -AFVULLEN

EN DIVERSE ANDERE STANDS!

- * Lezingen over propolis • Bijenverenigingen VBBN en ANI •
- * Verkoop van honing- en imkersartikelen • Zelf bijenwaskaarsen rollen voor de kinderen •
- * Mandenmaker • Workshop porselein beschilderen •
- * Verder is er koffie, thee, frisdrank, broodjes en natuurlijk honingkoek!

U bent 15 juni van harte welkom op de Noordelijke Meentsteeg 18 in Rhenen, tel. 0317 61 29 41

GRATIS TOEGANG!

“DE WOUDIMKER”

Open dag op

donderdag (hemelvaartsdag) 29 mei 2003

Van 10.⁰⁰ tot 16.⁰⁰ uur

Tevens aanbiedingen op deze dag van bijenteeltartikelen. Het Friese distributiecentrum voor bijenteeltartikelen. Fabrikant van bijenwoningen in de ruimste zin. Ook voor was, ramen, draad, voer en vele andere artikelen naar:

Jan Jongedijk

Speciale zaken op bestelling

Jan voldoet aan al uw wensen. Scherpe prijzen en perfecte service.

Open op dinsdag- en vrijdagavond van 19.00-21.00 uur of op afspraak

J. Jongedijk, Bûtewei 49, 8409 JN Hemrik
Tel: 0516-47 13 98

Pure honing in een bijzonder verband

Peter Elshout

Tien jaar geleden werd er in BIJEN een maar liefst vijf pagina's tellend artikel gewijd aan de geneeskraft van honing. Zeer veel imkers hebben bij die gelegenheid de naam van de onlangs overleden Dr. Theo Postmes uit Maastricht leren kennen. Hij was gepassioneerd door de geneeskraftige eigenschappen van honing. Op zijn verzoek vond er een onderzoek plaats naar de invloed van honing op de genezing van brandwonden. Het besluit daartoe werd mede genomen op grond van het feit dat er ten behoeve van de Stichting Brandwonden Research Instituut Beverwijk onderzoek werd gedaan op dieren en op grond van de uitgebreide literatuur op dit gebied in het algemeen en het eigen onderzoek van Dr. Postmes in het bijzonder. Een onderzoek dat zeker voor die tijd bijzonder genoemd kan worden. Het gebruik van honing wordt in de westerse geneeskunst nog altijd als onwetenschappelijk gezien en wordt daarom niet geaccepteerd als een serieuze vorm van wondbehandeling.

Uit het onderzoek bleek overduidelijk dat (onverhitte) honing op alle fronten een beter genezingsresultaat laat zien dan het nog altijd gangbare product zilver-sulfadiazine crème. Ook nu nog kent het gebruik van honing voor de wondbehandeling vele voor- en tegenstanders. Vanuit de vakliteratuur voor de imkerij, ook de meest gerenommeerde, wordt het gebruik van honing voor de geneeskunst echter veel positiever afgespiegeld dan voorheen. Maar in de Nederlandse ziekenhuizen wordt honing voor wondgenezing nog maar zeer beperkt toegepast. Zelfs is het gebruik ervan veelal totaal onbekend. Een uitzondering hierop is het OLV Gasthuis te Amsterdam. Twee Bengaalse artsen, die daar als plastisch chirurg werkzaam zijn, zijn zeer enthousiast over de resultaten die met honing bereikt worden. Ongeïnteresseerdheid vanuit de farmacie en een acuut tekort aan financiële middelen, stagneren verder onderzoek. Door de uiterst succesvol verlopen experimentele onderzoeken op dieren (varkens) verdienen producten op basis van honing zonder meer een plaats in de wondbehandeling. Mogelijk zal mede door toedoen van de arts Hans Hoekstra, Hoofd Research van de Stichting Brandwonden Research Instituut in Beverwijk hierin verandering komen.

Een medisch verantwoorde honing

Aan een honing bedoeld voor medische doeleinden

worden heel andere eisen gesteld dan aan honing voor de consumptie. Wanneer een honing gecertificeerd wordt als een medische honing moet ze voldoen aan een scala van voorwaarden. De botanische herkomst is daarbij ook een bepalende factor. Zo heeft iedere drachtplant zijn eigen honing met zijn specifieke eigenschappen. Maar dan nog kunnen twee botanisch gelijke honingsoorten in samenstelling en eigenschappen verschillen. Zo zal nectar van een massadracht noodzakelijkerwijs minder door de bijen bewerkt worden dan een van matige dracht. Meetbare factoren zijn dan vooral het vochtgehalte, de suikerconcentraties, de hoeveelheid enzymen die door de bijen aan het product zijn toegevoegd en de samenstelling daarvan. Een hoog gehalte aan het enzym glucoseoxidase is voor honing voor medische doeleinden van groot belang. Contaminaties, (verontreinigingen) afkomstig van industrie, transport, landbouwbestrijdingsmiddelen en bestrijdingsmiddelen gebruikt in de bijenteelt, zijn onacceptabel. Ook genetisch gemodificeerde planten kunnen tot contaminaties van honing en stuifmeel leiden. Ook onacceptabel dus. Alle genoemde contaminaties zouden de genezing, zelfs de gezondheid van de patiënt kunnen schaden. De weinige bacteriën die kunnen overleven in honing, zoals *Clotridium botulum* e.a. worden door gammastralen gedood. De honing is daarna volledig steriel maar heeft wel al haar geneeskraftige eigenschappen behouden.

Een volmaakte honing

Op maar weinig plaatsen op deze aardbol is het mogelijk een honing te oogsten die voldoet aan de bovengestelde eisen. Chili en Nieuw Zeeland zijn er twee van. Door toedoen van de hobby-imker en hoogleraar in het staatsrecht, professor Verkruijsen, werd het mogelijk medisch gecertificeerde honing uit Chili te verkrijgen. Professor Verkruijsen heeft bijgedragen aan de democratisering van Chili en daarmee relaties verkregen die dit hebben mogelijk gemaakt. Onder strikte voorwaarden leveren zo'n 55 vooraf geselecteerde imkers met enige duizenden volken deze volmaakte honing. De rijke vegetatie en de klimatologische verschillen zijn in dit gemiddeld minder dan 200 km brede en 4300 km lange land, uniek te noemen. Dit Zuid-Amerikaanse land ligt als het ware ingeklemd tussen de Stille Oceaan en het Andesgebergte. De Chileense imkerij is veel later geconfronteerd met de varroamijt en bestrijdt deze niet met synthetische middelen als Apistan e.a. maar met organische zuren

als mierenzuur en oxaalzuur. Een deel van de Chileense honing wordt na de nodige keuringen als medisch gecertificeerde honing gekwalificeerd. De nodige onderzoeken hiervoor vinden o.a. plaats in een Duits instituut te Bremen. Een hoog gehalte aan het enzym glucoseoxidase is voor gebruik van deze medische honing een must.

Eigenschappen medisch gecertificeerde honing

Deze honing heeft de volgende eigenschappen. Ze is *anti-bacterieel*, en wel om de volgende redenen. Door de hoge suikerconcentratie zal ze op de wond een continu vochtonttrekkende werking uitoefenen. Infecterende bacteriën kunnen binnen dit 'droge' milieu niet groeien of zich voortplanten. Daarnaast wordt er waterstofperoxide gevormd. Het waterstofperoxide (H₂O₂) ontstaat doordat glucose onder invloed van glucoseoxidase en zuurstof wordt omgezet (geoxideerd) in glucose- α lacton en waterstofperoxide. De concentratie waterstofperoxide is zo laag dat het geen schade aan de weefsels in de wond kan toebrengen, maar wel voldoende is om bacteriën te doden. Het enzym glucoseoxidase, gebufferd in de honing, zal pas actief worden als de honing met (wond)vocht wordt verdund. Door het afnemen van de bacteriën in de wond zal ook de uiterst penetrante geur die de afvalstoffen van de bacteriën veroorzaken, verdwijnen. Ze heeft dan ook een *ontgeurende werking*. Door de vochtonttrekkende werking, het korstoplossend vermogen (necrotisch weefsel), ontstaan door afgestorven lichaamcellen, en de stimulerende werking van lichaamseigen enzymen heeft ze een *wondverschone-nde werking*. Ze heeft een *ontstekingsremmende werking*, waardoor zwellingen worden voorkomen of teniet gedaan. Dit doordat er minder ontstekingsbevorderende cellen in de wond kunnen binnendringen. Hierdoor heeft de patiënt minder pijn. Ze *stimuleert de groei van gezond weefsel* en bevordert de groei van goed huidweefsel. Waarschijnlijk is het de ontwikkeling van de lage concentraties waterstofperoxide, die de (nieuwe) groei van bloed- en lymfevaten stimuleert. Door de lage pH 3 à 4 en de uitwendige verzuring van de wond en de daarmee gepaard gaande grotere zuurstofafgifte wordt de genezing gestimuleerd. Mogelijk dragen ook andere stoffen in de honing, zoals de enkelvoudige suikers, vitaminen, sporenelementen en propolis bij tot de genezing. Bij gebruik van honing voor de wondgenezing zijn nog nooit negatieve bijwerkingen geconstateerd, iets wat van geen enkel ander wondgeneesmiddel gezegd kan worden. Vanzelfsprekend mag ook honing voor medische doeleinden nooit aan temperaturen boven

de 40 °C en aan UV licht worden blootgesteld. Bovenbeschreven eigenschappen zouden dan niet meer van toepassing zijn. De opgesomde eigenschappen worden niet door de leverancier van de honing geclaimd omdat dan iedere partij honing apart farmaceutisch geregistreerd moet worden. Daar honing nooit constant van samenstelling is, is zo'n claim niet mogelijk.

Op de 'verpakking' komt het aan

Een medisch geaccepteerde manier om honing toe te passen voor wondgenezing heeft lang op zich laten wachten. Het acceptatieniveau in onze moderne westerse geneeskunst ligt op een heel ander niveau dan die van anders ontwikkelde landen. Mede daarom is het toepassen van een medische honing direct op de wond, afgedekt met een verband, niet acceptabel. Een onverdunde honing is zonder technische maatregelen op grotere wonden onaanvaardbaar. De zuigende werking van deze concentratie veroorzaakt ondraaglijke pijn. Verdunnen met water, oliën of vetten heeft vanuit de kennis van een medisch chirurg meerdere onaanvaardbare bijkomstigheden, die o.a. de controle op de genezing onoverzichtelijk maken. Alleen een constante, langzame afgifte van pure honing is patiëntvriendelijk, optimaal voor de wondgenezing en medisch aanvaardbaar. Het gebruik van eenvoudige verbanden is niet aan te bevelen. De minuscule kleine stofdeeltjes die dan in de wond achterblijven, veroorzaken de groei van reuzencellen, die de wondgenezing nadelig beïnvloeden. (Denk aan de groei van grove kristallen in de honing als er stof/wasdeeltjes in de geoogste honing achterblijven). Door de samenwerking van de afdeling Research van het Brandwondencentrum Beverwijk, het Leids Cytologisch en Pathologisch Laboratorium en het farmaceutisch bedrijf Mediprof te Moerkapelle, is een verband ontwikkeld dat voldoet aan de gestelde eisen. Het met pure, onverdunde honing geïmpregneerde verband geeft de honing in een langzame continuïteit af, het is patiëntvriendelijk en heeft de bijna poëtische naam Honeysoft. Het is niet mijn bedoeling met dit artikel bij de lezer de indruk te wekken dat honing altijd inzetbaar is voor de genezing van een veelvoud aan wondsoorten. Indien er om welke reden dan ook geen sprake is van de noodzakelijke balans in de processen die verantwoordelijk zijn voor een normaal verloop van de genezing, helpt ook honing niet de wond te sluiten. Dit artikel kwam tot stand naar aanleiding van een uitnodiging door Hans Hoekstra, arts en Hoofd Research Brandwonden Research instituut te Beverwijk.

Bijen en kinderen

Mariska Stolk

Op 2 september gingen na zes weken zomervakantie de deuren van de school weer open. Het weer was nog mooi en hoewel imkers dan al aan inwinteren gaan denken, was het thema bij de kleuters nog volop 'Zomer'. En in alle kleutergroepen verschenen de bijtjes aan het plafond; op de muur en op de aandachtstafel.

De meeste collega's weten dat ik ruim een jaar bezig ben met het houden van bijen, dus er werd al snel een balletje opgegooid of ik niet iets zou kunnen doen met dit thema.

152 Tja, dat kan wel, maar met bijen de klas in of met de kinderen naar de bijen in september... Wel kon ik in de groepen wat komen vertellen over de bij. En dat gebeurde dan ook. Vijf keer heb ik een korte 'les' gegeven over de bijen. Over het leven van de bij, over de imker en de honing.

In dezelfde periode was er een open dag op de schooltuin waar ik mijn bijenvolken heb staan. Ook daar werd mij gevraagd wat te vertellen over de bij. Ik moest bij elk volk (ik heb er twee) het raam met de mierenzuurverdamer nog verwijderen, dus de kast moest toch open. Daarom besloot ik daar twee demonstratiemomenten van te maken. Het was prachtig weer, dus de bijen waren in een goede bui.

Bij beide gelegenheden probeer je voor kinderen een zo helder mogelijke uitleg te geven over hoe zo'n bijenvolk nu eigenlijk in elkaar steekt. Bij kleuters gaat dat wat moeilijker dan bij kinderen die zo rond de tien

jaar zijn. Je zult je verhaal aan moeten passen en in moeten korten bij de kleintjes.

Maar wat me steeds weer opvalt is hoe geboeid kinderen zijn. Waar volwassenen snel afhaken en het wel voor gezien houden, zie je bij kinderen de fascinatie voor de veelheid aan taken en functies van zo'n klein diertje.

Voor de lokalen van onze kleuters staat de sneeuwbes. Precies de plant waar de bijen in september nog wel op vliegen. Wanneer je ze daarop attent maakt en ze te horen krijgen wat die bij daar eigenlijk komt doen en hoe hard hij eigenlijk moet werken, zie je de ogen opengaan. Er wordt dan meer naar buiten gekeken en enthousiast gereageerd op die beestjes.

Wanneer ik nu door de school loop heb ik ineens een nieuwe functie gekregen. Voor ouders ben ik de intern begeleider van de school; voor de kleuters ben ik de bijenjuf!

Zelfs nu, na een aantal maanden is dat nog steeds zo. Wanneer ik een kleutergroep binnen stap is er altijd wel een kind dat vraagt: 'Hoe gaat het met de bijen?' Misschien zijn er imkers die, na het lezen van dit verhaal, geïnspireerd raken om eens op een basisschool te vertellen over hun hobby. Ik ben ervan overtuigd dat er scholen zijn die graag een imker op bezoek willen hebben. Stuur eens een briefje naar scholen in de buurt en biedt de mogelijkheid van een 'spreekbeurt' aan; het is echt de moeite waard.

De volgende keer zal ik iets vertellen over boeken voor kinderen.

ZooParc
OVER BLOON

Kortingsbon

Op vertoon van deze bon krijgt u op de entree een korting van € 3,- per persoon (max. 4 personen).

Normale entree: volwassenen	€ 11,00
65+	€ 10,00
kinderen van 3 tot 11 jaar	€ 9,00
kinderen 0 t/m 2 jaar gratis	

Deze bon is geldig tot 31 december 2003.
(Niet in combinatie met andere acties).

Bestuivingsregeling 2003

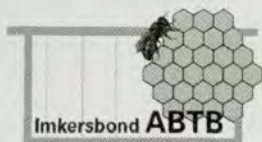
Jan Beekman, voorzitter Bedrijfsraad

In de vergadering van de Bedrijfsraad van 24 maart jl. is besloten om als Bestuivingsregeling voor het jaar 2003 de regeling van 1999 voort te zetten. De leden van de Bedrijfsraad adviseren om de prijzen te handhaven op het niveau van 2002:

- voor plaatsing in open veld: €40,- voor drie weken of minder, bij verlenging een toeslag van €2,- per dag
- Voor plaatsing onder glas of kunststof: €32,50 per week
- voor bestuivingsobjecten waarvoor in opdracht van de teler speciale volken worden aangehouden en ingezet, gelden vergoedingen volgens afspraak (richtlijn sSBI)
- Voor de transportkosten van de volken geldt een vergoeding van €0,28 per km van bijenstand naar bedrijf teler.

Deze publicatie is wat laat, daar onze welgemeende excuses voor.

De publicatie is ook te lezen op de sites van de bijenhoudersorganisaties en u kunt een exemplaar opvragen bij uw eigen organisatie. Voor verdere inlichtingen kunt u terecht bij het secretariaat van de Bedrijfsraad, 013-58 36 350.

Bij gepraat (16)

E. Blankert, voorzitter

De woorden van Lei Hensels: 'De beste reclame voor bijen is geen bijen' lijken historische betekenis te gaan krijgen. Werd voorheen het tekort aan bestuivende bijenvolken vanuit het buitenland aangevuld, vandaag de dag moet dat een verontrustende gedachte zijn vanwege de grote kans op besmetting en aantasting van onze volken. In dit verband merkte Peter Elshout tijdens de Algemene Ledenvergadering van de LLTB (22/3) terecht op dat voor de resistentie voor bestrijdingsmiddelen van de varroamijt allang was gewaarschuwd maar dat imkerend Nederland lang heeft gedacht dat het zo'n vaart niet zou lopen. De ABTB zal het initiatief nemen de overige organisaties uit te nodigen bijeen te komen om te spreken over:

- 1) wijze van verspreiding informatie en organisatie ziektebestrijdingsteams
- 2) samenstellen en samenvoegen van beschikbaar informatiemateriaal m.b.t. bijenziekten en de wijze van bestrijding op CD-rom en website imkerorganisaties
- 3) voorlichting over hygiënisch imkeren
- 4) organiseren gezamenlijke themabijeenkomsten, enz. Samenwerking op dit punt is in het belang van alle imkers. Samen met ANI zal onderzocht worden of wij gezamenlijk een bijenziektenbestrijdings/herkennings-

cursus kunnen organiseren. Deskundigheidsbevordering op dit punt is zeer gewenst. Onder leiding van J.P. Frens volgde ik zelf in 1990 een korte cursus met ziektebestrijdingscoördinatoren uit de regio. Kennis opfrissen en uitwisselen zal het besef van hygiënisch imkeren bevorderen.

- Uit een inventarisatie blijkt dat in het werkgebied van de LLTB 12 bijenstanden aanwezig zijn die door het publiek kunnen worden bezocht. De wijze waarop deze bijenhallen tot stand zijn gekomen alsmede de beheersvorm is divers: particulier, in verenigingsverband en in samenwerking met groenorganisaties. Om imkers en afdelingen van onze bond het nut, doel en de wijze waarop deze bijenstanden tot stand kunnen komen te laten zien en te bespreken, zullen wij met ons uitstapje op 6 september onze afdeling Blaricum bezoeken die al enige tijd in het bezit is van een mooie stal. Daarna gaan wij naar de bijenstal van de Universiteit van Utrecht waar een lezing wordt gehouden door mevrouw Frouke Hofstede met als onderwerp Angelloze bijen en het onderzoek hieraan door de Universiteit. Aansluitend zullen wij een bezoek brengen aan de schitterende Botanische Tuin van de Universiteit van Utrecht. Kosten €27,- p.p. dienen gelijk met opgave overgemaakt te worden op de rekening van de Imkerbond ABTB 35.45.80.469; opgave tot uiterlijk 10 augustus i.v.m. reserveren bus.

Veel respect heb ik voor de drie regio's en afdelingen van de LLTB die veel initiatieven nemen tot drachtverbetering door inzaaien van akkerranden en braakliggronden. Blij ben ik ook met het voorstel van de landelijke drachtplantencommissie in haar vergadering 15/3 om te onderzoeken of het mogelijk is met de drachtplantencoördinatoren van de imkerorganisaties een bezoek te brengen aan Limburgse akkerranden waar Jeroen Vorstman van PPO-Bijen onderzoek doet naar zaadmengsels en de bestuivende insecten. Wanneer deze kennis kan worden verspreid zullen de mogelijkheden om nieuwe drachtgebieden te creëren toe kunnen nemen. In het kader van de provinciale verkiezingen ging ik naar een open dag en vond daar een woud aan informatie die ik naar onze Algemene Ledenvergadering en de landelijke drachtplantencommissie heb mee genomen. Voor de Gelderse imkers is het belangrijk te weten dat Gelderland een speciaal Groenloket heeft tel. 0900-36 36 360, E: info@groenloket.nl en internet www.groenloket.nl Postbus 9079, 6800 ED. In het Groenloket werken samen Dienst Landelijk Gebied, Gelderslandschap GLTO, Landschapsbeheer Gelderland, Bosgroep Gelderland en Gelders Particulier Grondbezit. Het wordt ondersteund door het VSB Fonds. Het feit dat de VBBN zich teruggetrokken heeft uit deze landelijke drachtplantencommissie wordt door mij betreurd. Immers in een goede vergadering bij PPO-Bijen in Hilvarenbeek is structuur gezet voor een goede samenwerking in de toekomst. Tijdens de prima verzorgde lunch met soep en broodjes door A. Rietveld konden we in het lentezonnetje van de ontluikende knoppen van de beplanting van het mooie arboretum genieten. Bijzonder was het bezoek van de bijen op de bloem van een maretak, ook wel mistletoe genoemd.

Naar Lei Hensels vertelde had hij enige tijd terug door middel van een bes, de mistletoe overgebracht op een tak van de fruitboom. Het is heerlijk om in een dergelijke sfeer de menselijke maat van alle dag weer terug te vinden en met je imkerhobby bezig te zijn.

- In een federatievergadering van imkerbonden ABTB, LLTB, ZLTO d.d. 4-3-2003 was ook de ANI uitgenodigd om te bekijken welke activiteiten gezamenlijk kunnen worden georganiseerd. Zie hier ook de hierboven beschreven voornemens. Het voorstel tot wijziging van de verzekeringsvoorwaarden van de bijenvolken is aangehouden tot de volgende bijeenkomst d.d. 26-8-2003.

- In de bestuursvergadering 7 maart is gesproken over diverse organisatorische zaken alsmede een concept jaarplan waarin de activiteiten en deadlines en de besluitvormingsmomenten staan beschreven.

- Somber werd ik van de Bedrijfsraadvergadering van 24 maart. Door vast te houden aan het in september 2002 ingenomen standpunt dreigt de VBBN elk nieuw voorstel dat gesteund wordt door de vier overige imkerorganisaties in de Bedrijfsraad te blokkeren. Waar het verwijt van de VBBN lag dat er onvoldoende steun van de vier overige imkerorganisaties werd verkregen, lijkt nu het omgekeerde het geval. Desalniettemin zullen wij ons inzetten de gestelde doelstellingen te bereiken met een zo breed mogelijk draagvlak. Onze inspanningen voor betere voorwaarden voor gekwalificeerde bestuivingsimkers zullen dan ook met onze gesprekspartners worden doorgezet. In de ochtenduren werden met F. Heessen de boeken gecontroleerd van de gezamenlijke verzekering van bijenvolken van de zuidelijke imkerorganisaties jaren 2000, 2001 en 2002 alsmede van de Bedrijfsraad over 2002. Evenals vorig jaar dient gezegd te worden dat dhr. Roelen wederom een pluim op zijn reeds druk met pluimen bezette hoed heeft verdiend, want de administratie was keurig verzorgd.

- Dankzij grote inspanningen van het bestuur en vrijwilligers heeft de Stichting Bijen en Natuur veel werk verricht voor de Laga 'Landesgartenschau' in Gronau/Losser van 12 april tot 19 oktober. Nog voordat ik mij in de laatste vergadering op 25 maart had opgegeven voor drie dagen hulp in de stand werd ik uitgenodigd mee te werken aan de opening en hierbij aanwezig te zijn. De goede sfeer tijdens de bijeenkomsten gaf aan dat dwars door de imkerorganisaties heen goed samengewerkt kan worden.

- Aangezien ik Thymovar alleen kende van horen zeggen, heb ik tijdens de lunch van de VBBN Algemene Ledenvergadering op 29 maart bij de stand met voorlichting over dit middel, een snuff van de doordringende geur genomen. De lucht in de neusholte kon ik slecht kwijt raken en het was maar goed dat Catherine Reker mee terug reed naar het middagprogramma. Desgevraagd wist ze me te vertellen dat haar inspanningen m.b.t. promotie voor de bijenteelt via Intratuin door personele uitval en veranderingen stil is komen te liggen. Ze sprak de door mij ondersteunde wens uit dat dit door alle imkerorganisaties weer zal worden opgepakt. Romee van der Zee zou ik graag willen ondersteunen door imkers van onze en andere organisaties op te roepen mee te doen met de enquête inzake volkverlies (www.bijenhouden.nl). Wellicht dat uit deze gegevens een trend of ontwikkeling

kan worden afgelezen. Een regelmatig bezoek van de website van de imkerorganisaties kan ook helpen bij het verkrijgen van de meest actuele informatie over bijenziekten en bijvoorbeeld de gevaren van de kleine bijenkastkever bij invoer van volkjes van buiten Europa. In de volgende aflevering zal ik u vertellen hoe meegenomen vakantiehoning door leden kan leiden tot een boeiende verenigingsavond.

De nationale overheid subsidieert steeds minder

Henk van der Scheer

'De laatste tien jaar zijn we subsidies en de positie in LNV kwijtgeraakt,' aldus Dick Vunderink in BIJEN 9(1): 26 (2000) en hij voegde daar aan toe dat we daardoor niet zijn verzwakt, maar dat we aan zelfstandigheid en zelfbewustzijn hebben gewonnen. Als dat zo is, dan hebben we in de afgelopen drie jaar beslist nog meer aan zelfstandigheid en zelfbewustzijn kunnen winnen.

Ooit subsidieerde de overheid onderwijs, voorlichting en onderzoek

Ooit subsidieerde het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (MLNV) (beroeps)Onderwijs, Voorlichting en Onderzoek. Dit 'OVO-drieluik' vormde tot omstreeks 1980 de basis van alle handelen van het Ministerie van Landbouw. Die overheidssteun was nodig, nadat in het laatst van de 19de eeuw de landbouw in West-Europa in een crisis was geraakt, veroorzaakt door o.a. een sterk gestegen aanvoer van goedkoop graan uit Rusland en Noord-Amerika. Veel Europese landen beschermden hun landbouw vervolgens met hoge invoerrechten of directe subsidies. Nederland, waar de internationale handel en scheepvaart belangrijk waren, had daarentegen belang bij vrijhandel en koos voor het 'OVO-drieluik'.

Voor de imkerij begon de subsidiëring in 1905 met de aanstelling van dhr. L. van Giersbergen als zogenaamde 'wandelleraar'. Op het hoogtepunt hadden wij 'onze' proefbijenstand, de Ambrosiushoeve, als onderzoekscentrum en was de directeur van de Ambrosiushoeve tevens Rijksbijenteeltconsulent. In die laatste hoedanigheid gaf hij voorlichting en werden bijenteeltleraren opgeleid. Met de totstandkoming van de Bijenwet in 1947 kreeg hij ook grote bevoegdheden inzake inspectie ten aanzien van de tracheemijt. Die 'tweede pet' van de consulent werd later uitgebouwd tot het Consulentenschap in Algemene Dienst (CAD) voor de Bijenteelt. Bij dat consulentenschap waren o.a. drie 'assistenten' (de latere bijenteeltvoorlichters) in dienst voor de voorlichting en

de inspectie en ook was er een leraar in algemene dienst voor de inspectie op het onderwijs in de bijenteelt. Dat onderwijs (imker cursussen voor beginners en gevorderden) werd gegeven door bijenteeltleraren veelal in samenwerking met de imkerorganisaties. De cursussen werden gesubsidieerd door de directie Landbouwonderwijs van MLNV.

Medefinanciering van het onderzoek door de imkerij
Vanaf omstreeks 1980 was het 'OVO-drieluik' niet langer heilig voor MLNV. Als eerste dienden de land- en tuinbouwsectoren voor 50% te gaan meebetalen aan het onderzoek. Met veel gemor ging de georganiseerde bijenhouderij in stappen akkoord. Uiteindelijk werd in 1995, als laatste van de tuinbouwproefstations, ook voor de Ambrosiushoeve zo'n constructie bereikt en gingen fruitteelt, glasgroenteteelt en bijenhouderij gezamenlijk voor 50% meebetalen. Als gevolg daarvan betalen wij nu €4,54 (zijnde het niet geïndexeerde bedrag van f10,-) per imker aan PPO-Bijen, voorheen de Ambrosiushoeve. Bij de grote reorganisatie van de voorlichtingsdienst in 1990 verloor de directeur van de Ambrosiushoeve zijn functie van consultant. De regionale, bedrijfsgerichte voorlichting werd overgedragen aan de verzelfstandigde landbouwvoorlichtingsdienst DLV. De drie bijenteeltvoorlichters kwamen zodoende in dienst van de DLV en werden na een paar jaar wegbezuinigd. Het landelijke werk van de consultants ging op in het Informatie- en Kenniscentrum voor de Akker- en Tuinbouw (IKC-AT), nu Expertise Centrum Landbouw van MLNV (ECLNV) genoemd. Zo ging bijvoorbeeld Ing. C.C. Smeekens daardoor over naar dat IKC-AT. Ook die bijenteeltvoorlichtingsplek is recent opgeheven door de overgang van Smeekens naar PPO-Bijen waar hij als onderzoeker verder gaat. Exit dus van de subsidiëring van de voorlichting.

Afbouw van subsidies door de overheid

Het verlies van de functie van Rijksbijenteeltconsulent had mede tot gevolg, dat het van rijkswege opleiden van bijenteeltleraren werd afgebouwd. In 1993 kregen de laatste cursisten hun diploma. Aan het subsidiëren van de bijenteeltcursussen voor beginners en gevorderden kwam in 2002 (voorlopig) ook een eind. Weliswaar loopt er nog een briefwisseling over de afwijzing van subsidie voor deze cursussen voor dit jaar, maar de vooruitzichten zijn somber. Kortom: waarschijnlijk ook exit van de subsidiëring van het onderwijs.

Rest nog de subsidiëring van de bestrijding van Amerikaanse vuilbroed. In 2002 deelde MLNV daarover mee dat de bestrijding niet langer voor rekening van het rijk (en de sectoren rundveehouderij en varkenshouderij) kon komen. Ook die subsidiëring zal dus binnenkort wel exit zijn. Weliswaar lopen er nog onderhandelingen, maar hoe die zullen eindigen is ongewis. De kans bestaat zelfs dat ze voortijdig worden afgebroken door de overheid, omdat die in geldnood zit en drastisch moet bezuinigen.

Kop op

Laat u er ondanks alles niet onder krijgen. Bijenhouden is ook verbonden met de natuur en daarom veel te mooi om er mee te stoppen. Voor de beroeps(honing)imkers onder u is er nog een lichtpuntje: de Europese Gemeen-

schap is sinds 1997 bereid geld voor u uit te trekken. Zoals vorige maand al gezegd is, is het hoofdbestuur van plan over deze situatie inhoudelijk en strategisch een standpunt in te nemen en daarover concrete ideeën te ontwikkelen.

Afscheid Gert Wessels

Gert Wessels heeft 35 jaar lang het depot Varsseveld van het Bijenhuis Wageningen draaiende weten te houden. Na een werkzaam leven in de bijenhouderij en het verzorgen van dit imkerdepot houdt hij het nu voor gezien. Nou ja, gezien! Dit jaar helpt hij mw. Pinkster, die het depot overneemt, nog met de inkoop en het wegwijs maken in het materialen- en bijenland. Jarenlang was hij het aanspreekpunt van de VBBN subvereniging Varsseveld en Omgeving en stond hij iedereen bij met raad en daad.

Bij Gert kon je altijd terecht, al was het alleen maar voor een bijenpraatje. Hij is een graag geziene gast op diverse bijen- en honingmarkten en die zal hij zeker blijven bezoeken.

Gert Wessels bestierde het depot vrijwel belangeloos en maakte al het verdiende geld over aan de subvereniging Varsseveld.

Wij wensen mw. Pinkster vanuit het Bijenhuis veel succes toe en feliciteren de subvereniging met dit prachtige nieuwe depot.

Openingstijden: maandag 10.00-12.00 uur, zaterdag 09.00-11.00 uur en in april t/m juni extra op de vrijdag van 16.00-19.30 uur. Adres: Hogeweg 45, Heelweg (Varsseveld), 0315-24 33 48.

Enkele punten uit de HB-vergadering van 6 maart 2003

Rob Nijman, secretaris VBBN§

• Floriade

Er wordt verslag gedaan van een goed gesprek tussen enkele HB leden en het Floriadecomité. De netto-opbrengst is een verrassend hoog bedrag. Het geld gaat beheerd worden door een fondsbestuur, bestaande uit HB-leden en een lid van het Floriadecomité. Het doel van het fonds is een financiële garantstelling voor de Floriade 2012. De

rente welke jaarlijks vrij komt zal worden gebruikt om een jaarlijkse prijsvraag uit te schrijven. De voorwaarden voor deelneming worden nog bekend gemaakt. Tijdens de ALV van 29 maart a.s. zullen nadere mededelingen hierover worden gedaan.

• Landschappennotitie

Geruime tijd is er binnen het HB een discussie gevoerd over signalen dat bijenvolken als concurrenten van de wilde bij worden gezien. Dit speelt met name in natuurgebieden. Door verschillende organisaties worden strenge regels gehanteerd bij het plaatsen van bijenvolken. In de praktijk komt het voor dat imkers geen toestemming krijgen hun bijenkasten te plaatsen. In een begeleidende brief bij de genoemde notitie zal de VBBN beargumenteren dat een genuanceerde benadering meer mogelijk en verantwoord is. Het HB neemt op dit moment initiatieven en voert gesprekken met overheid en natuurorganisaties om deze problematiek op te lossen en de belangen van onze imkers te behartigen. Zodra er concrete resultaten zijn, worden deze aan onze imkers gemeld.

• Verslag vergadering vrijwilligers expositie

Jaarlijks is er een evaluatie met de vrijwilligers die actief zijn voor de expositie in het Bijenhuis. Er zijn twaalf vrijwilligers actief. De coördinatie wordt gedaan door Frans Janssen. In 2002 is de expositie door ruim 1.000 personen bezocht. Een fraai resultaat en goed voor de PR voor het bijenhouden. Een opsteker is de beoordeling met het predikaat 'goed' door de universiteitsfaculteit 'Educatie'. Het HB zal onderzoeken of meer investeringen in de expositie noodzakelijk en mogelijk zijn.

• De ALV van 29 maart a.s. is voorbereid en de taken verdeeld.

Er zal onder meer mededeling worden gedaan van diverse initiatieven genomen door het HB en bedoeld als servicevoorziening aan onze leden.

De middagzitting heeft als thema 'Promoting bijenhouden'. De heer Polman uit Doetinchem zal spreken over een jeugdcurcus bijenhouden en Huib Koel van het Floriadecomité zal spreken over randvoorwaarden en activiteiten die nodig waren om grote groepen belangstellenden te motiveren en enthousiast te krijgen voor bijenhouden.

90 jaar VBBN Oosterhesselen (1912-2002)

Daan Meeusen, bestuur Oosterhesselen

Ter gelegenheid van haar 90-jarig bestaan organiseerde onze afdeling een bijeenkomst die geheel in het teken stond van drachtplanten.

Na het 'historisch' openingswoord van onze voorzitter, deed de voorzitter van de groep Drenthe, L.G. Willigenburg, namens de VBBN de felicitaties toekomen. Daarna reikte hij aan een vertegenwoordiger van Staatsbosbeheer de drachtbokaal uit. Bij het plaatsen van onze bijenvolken kunnen de imkers altijd op de volle medewerking van SBB rekenen.

Toen was de beurt aan de Dienst Landelijk Gebied om een toelichting te geven op 'Drachtplanten en

subsidiemogelijkheden'. De avond werd besloten met een prachtige dia-lesing door een biologische drachtplantenkweker uit Zuidlaarderveen.

Jammer dat enkele uitgenodigde 'groenverenigingen' verstek lieten gaan.

We konden echter wel vele leden van andere subverenigingen begroeten. Dat onze kleine afdeling een avond kon organiseren in een wat grotere opzet, danken we aan de (financiële) steun en medewerking van het bestuur van de VBBN Groep Drenthe. Mede daardoor kunnen we terugzien op een geslaagde en nuttige avond.

Op 26 februari 2003 is op 77-jarige leeftijd overleden, ons gewaardeerd medelid

SJAAK HUIJGENS

Sjaak was een trouwe bezoeker van onze ledenvergaderingen. Als bestuivingsimker heeft hij zich zeer verdienstelijk gemaakt en veel kennis opgedaan, die hij deelde met een ieder die daar belangstelling voor had.

Twee dagen voor zijn overlijden heeft hij nog een regeling gemaakt voor de verzorging van zijn dertien bijenvolken.

Bestuur en leden betuigen langs deze weg hun innige deelneming aan de beproefde familie.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging 'De Bij-Moer', Bergen op Zoom.

Op 28 januari is ons medelid

JAN VERKUIJLEN

Na een kort ziekbed, op 77-jarige leeftijd overleden.

Wij zullen zijn enthousiaste verhalen in onze vergaderingen missen.

Bestuur en leden
ZLTO bijenhoudersvereniging Veghel/Erp

Geschokt zijn wij door het plotseling overlijden van ons bestuurslid

GEORGE WINTER

George was ruim vijftig jaar lid van onze vereniging, waarvan vele jaren lid van het bestuur.

Wij verliezen in hem een enthousiast imker en een fijne vriend.

Wij wensen Diny, kinderen en kleinkinderen veel sterkte bij dit verlies.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Gorinchem/Meerkerk e.O.